

Handel, Collectie en Op- & Overslag van diervoeder

GMP+ B 3

Versie NL: 1 april 2016

GMP+ Feed Certification scheme

Historie van het document

Revisie nr./ Datum van goed- keuring	Wijziging	Heeft betrekking op	Uiterste implementa- tiedatum
0.0 / 09-2010	Voorgaande versies zijn te raadplegen bij Historie.		01-01-2011
0.1 / 09-2010			01-07-2011
0.1 / 09-2011			01-01-2012
0.1 / 09-2011			01-01-2013
0.2 / 11-2012			01-03-2013
1.0 / 06-2014	<p>Redactionele wijzigingen: Alle redactionele wijzigingen zijn opgeno- men in een factsheet</p> <p>Hoofdstuk 2 is bijgewerkt. Er is benadrukt dat GMP+ FSA vereist dat een manage- mentsysteem wordt geïmplementeerd voor de borging van de diervoederveiligheid, zo- als gedefinieerd in van toepassing zijnde wetgeving en GMP+ FSA standaarden</p> <p>De voorwaarden met betrekking tot de mel- ding van besmetting bij diervoeder naar af- nemers toe, en in de context van de EWS is bijgewerkt.</p> <p>Voorwaarden voor specificatie van de status van het aan te schaffen diervoederproduct of –dienst zijn bijgewerkt.</p> <p>Deel van hoofdstuk 7.3.1 verwijderd en het gehele hoofdstuk 7.3.2 en deze vervangen door verwijzing naar GMP+ B4.</p>	<p>Gehele document</p> <p>2</p> <p>5.5</p> <p>7.1.2.1</p> <p>7.3.1 7.3.2</p>	<p>Publicatiedatum</p> <p>Publicatiedatum</p> <p>Publicatiedatum</p> <p>Per 1-10-2015</p> <p>Publicatie + 3 jaar</p>
1.1 / 05-2015	Redactionele wijzigingen	Gehele document	01-06-2015
2.0 / 11-2015	<p>Naar aanleiding van de redactionele wijzi- gingen in B1, B2 d.d.1-6-2015</p> <p>Voorwaarden voor specificatie van de status van het aan te schaffen diervoederproduct of dienst zijn gewijzigd.</p> <p>De FSP-lijst is niet van toepassing op dier- voeder voor niet-voedselproducerende die- ren.</p> <p>Verwijzingen naar GMP+ B4.1, B4.2, B4.4. en B4.5 zijn verwijderd, aangezien deze standaarden met ingang van 31-12-2015 zijn beëindigd.</p>	<p>Gehele Document</p> <p>7.1.2.1</p> <p>6.3.1</p> <p>7.3.3</p>	<p>01-06-2015</p> <p>01-04-2016</p> <p>01-04-2016</p> <p>01-04-2016</p>

Redactionele opmerking:

Alle wijzigingen in deze versie van het document zijn zichtbaar gemaakt. Dit is hoe u:

- Nieuwe tekst
- Oude tekst

kunt herkennen.

De wijzigingen moeten door de deelnemer uiterlijk op de uiterste implementatie datum worden geïmplementeerd.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	6
1.1	ALGEMEEN	6
1.2	STRUCTUUR VAN HET GMP+ FEED CERTIFICATION SCHEME	6
1.3	SCOPE EN TOEPASSING VAN DEZE STANDAARD	7
1.4	DE STRUCTUUR VAN DEZE STANDAARD	10
1.5	UITSLUITING VAN EISEN	11
2	DOELSTELLING VAN HET FEED SAFETY MANAGEMENT SYSTEM	12
3	TERMEN EN DEFINITIES.....	12
4	FEED SAFETY MANAGEMENT SYSTEM.....	13
4.1	DIRECTIEVERANTWOORDELIJKHEID	13
4.2	KWALITEITSVERANTWOORDELIJKE.....	13
4.3	EISEN AAN HET VOEDERVEILIGHEIDSSYSTEEM.....	14
4.4	DOCUMENTATIE EN REGISTRATIE	16
4.4.1	Documentatie en kwaliteitshandboek.....	16
4.4.2	Beheer van documentatie en gegevens.....	17
5	BASISVOORWAARDENPROGRAMMA.....	18
5.1	PERSONEEL.....	18
5.1.1	Algemeen	18
5.1.2	Competentie en training.....	19
5.2	INFRASTRUCTUUR	20
5.2.1	Omgeving	20
5.2.2	Bedrijfsruimten en installaties	20
5.2.3	Toegangsregeling	23
5.2.4	Overige voorwaarden.....	24
5.3	ONDERHOUD EN HYGIËNE	24
5.3.1	Onderhoud.....	24
5.3.2	Onderhoud van meetapparatuur	25
5.3.3	Reiniging.....	25
5.3.4	Voorkoming en beheersing van ongedierte	26
5.3.5	Afvalbeheer.....	27
5.3.6	Glas en breekbaar materiaal.....	27
5.4	IDENTIFICATIE EN TRACEERBAARHEID/MONSTERNAME	28
5.4.1	Identificatie en traceerbaarheid.....	28
5.4.2	Monstername.....	29
5.5	EWS EN RECALL.....	29
6	HACCP.....	31
6.1	PLANNING VAN DE REALISATIE VAN VEILIG DIERVOEDER	31

6.2	HACCP TEAM.....	31
6.3	OMSCHRIJVING VAN PRODUCTEN EN PROCESSEN.....	32
6.3.1	Bepaling van eisen.....	32
6.3.2	Specificatie van diervoeders	33
6.3.3	Omschrijving van het proces.....	34
6.4	GEVARENANALYSE	35
6.4.1	Identificatie van gevaren	35
6.4.2	Risico-inschatting.....	35
6.5	VASTSTELLEN BEHEERSMAATREGELEN EN CCP'S (KRITISCHE BEHEERSINGSPUNTEN)	36
6.5.1	Het vaststellen van specifieke beheersmaatregelen.....	36
6.5.2	De kritische beheersingspunten bepalen (CCP's)	36
6.6	BEPALEN VAN NORMEN.....	36
6.7	MONITORING.....	36
6.8	CORRIGERENDE MAATREGELEN	38
6.9	VALIDATIE EN VERIFICATIE	38
6.9.1	Validatie.....	38
6.9.2	Verificatie.....	39
7	BEHEERSING VAN OPERATIONELE ACTIVITEITEN.....	40
7.1	HANDEL IN DIERVOEDERS	40
7.1.1	Algemeen	40
7.1.2	Inkoop.....	40
7.1.3	Beoordeling van leveranciers.....	42
7.1.4	Verificatie van het ingekochte product.....	42
7.1.5	Afwijkende producten.....	43
7.1.6	Verkoop en contracten.....	43
7.1.7	Etikettering en aflevering.....	44
7.2	OPSLAG.....	44
7.2.1	Algemeen	44
7.2.2	Verificatie van inkomende producten ('ingangscntrole').....	45
7.2.3	Op- en overslag	45
7.2.4	Reinigen/zeven/filteren	47
7.2.5	Drogen en ventileren.....	47
7.2.6	Overige activiteiten	48
7.2.7	Afwijkende diervoeders.....	49
7.2.8	Opslag als dienst voor derden.....	50
7.3	TRANSPORT.....	51
7.3.1	Algemeen	51
7.3.2	Eigen wegtransport.....	52
7.3.3	Wegtransport uitgevoerd door een dienstverlener.....	52
7.3.4	Transport via de binnenvaart, over zee en per trein	53
7.3.5	Transport waarvoor derden verantwoordelijk zijn	54
8	VERIFICATIE EN VERBETERING	56
8.1	KLACHTEN	56
8.2	INTERNE AUDIT.....	56

8.3 BEOORDELING VAN HET MANAGEMENTSYSTEEM EN VERBETERINGEN 57

ANNEX 1:..... BRANDSTOFFEN
58

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Het GMP+ Feed Certification scheme is geïntereerd en ontwikkeld in 1992 door de Nederlandse diervoederindustrie als reactie op verschillende ernstige en minder ernstige incidenten met betrekking tot de besmetting van voedermiddelen. Het werd in eerste instantie opgezet als een nationaal schema, maar is uitgegroeid tot een internationaal schema dat wordt beheerd door GMP+ International in samenwerking met verschillende internationale belanghebbenden.

Hoewel het GMP+ Feed Certification scheme is ontstaan vanuit het perspectief van de veiligheid van diervoeder, is in 2013 de eerste standaard voor verantwoord diervoeder gepubliceerd. Daartoe zijn twee modules ontwikkeld; GMP+ Feed Safety Assurance (gericht op diervoederveiligheid) en GMP+ Feed Responsibility Assurance (gericht op verantwoord diervoeder).

GMP+ Feed Safety Assurance is een complete module met normen voor de waarborging van veilig diervoeder in alle schakels van de diervoederketen. Aantoonbare waarborging van veilig diervoeder geldt als een 'license to sell' in veel landen en markten en deelname aan de GMP+ FSA module kan dit uitstekend faciliteren. Op basis van praktijkbehoeften, zijn verschillende componenten geïntegreerd in de GMP+ FSA-normen, zoals voorwaarden voor een feed safety management system, voor de toepassing van HACCP-beginselen tot aan traceerbaarheid, monitoring, basisvoorwaardenprogramma's, ketenaanpak en het Early Warning System.

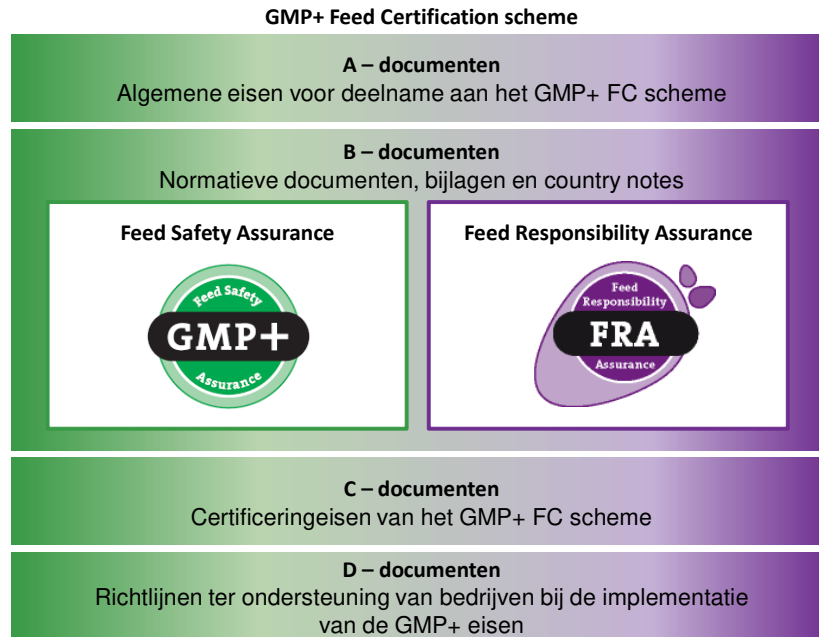
Met de ontwikkeling van de GMP+ Feed Responsibility Assurance module, reageert GMP+ International op de wensen van GMP+-deelnemers. Men verlangt van de diervoedersector dat zij op verantwoordelijkere wijze te werk gaat. Dit omvat bijvoorbeeld het inkopen van soja en vismeel die zijn geproduceerd en worden verhandeld met respect voor mensen, dieren en het milieu. Om aan te kunnen tonen dat de productie en handel op verantwoorde wijze plaatsvindt, kan een bedrijf zich laten certificeren voor de GMP+ Feed Responsibility Assurance. GMP+ International faciliteert de behoeften vanuit de markt via onafhankelijke certificering.

Samen met de partners van GMP+, definieert GMP+ International op transparante wijze voorwaarden in de Feed Certification scheme. Certificatie-instellingen kunnen zelfstandig GMP+-certificatie uitvoeren.

GMP+ International ondersteunt de GMP+ deelnemers met nuttige en praktische informatie door middel van een aantal hulpdocumenten, databases, nieuwsbrieven, vraag- en antwoordlijsten en seminars.

1.2 Structuur van het GMP+ Feed Certification scheme

De documenten in het GMP+ Feed Certification scheme zijn onderverdeeld in een aantal reeksen. De volgende pagina toont een schematische weergave van de inhoud van het GMP+ Feed Certification scheme:

Al deze documenten zijn beschikbaar via de website van GMP+ International (www.gmpplus.org).

Het onderhavige document wordt aangeduid als de standaard GMP+ GMP+ B3(2007) Handel, collectie en op- en overslag van diervoeders en maakt onderdeel uit van de GMP+ FSA module.

1.3 Scope en toepassing van deze standaard

Deze standaard bevat de eisen voor een feed safety management system voor het borgen van:

1. Handel in diervoeder. Dit omvat de handel in alle soorten diervoeder (mengvoeder, voormengsels, toevoegingsmiddelen en voedermiddelen) en varieert van internationaal georiënteerde handel in bijv. voedermiddelen of toevoegingsmiddelen, tot handel in ruwvoeders en andere enkelvoudige diervoeders (die meestal aan veehouders worden geleverd).

Toelichting:

Als de handelaar ook diervoeders fysiek ontvangt en opslaat zal hij zich ook voor deze activiteiten moeten certificeren. Zie hieronder bij 2. Op- en overslag van diervoeder.

2. Op- en overslag van diervoeder. Onder deze scope kunnen de activiteiten worden gecertificeerd die normaliter worden uitgevoerd door een op- of overslag bedrijf. Het gaat enerzijds om de (basis)activiteiten als inname, reinigen/schonen, drogen, de eigenlijke opslag, ventileren en uitleveren. Voor deze stappen zijn specifieke voorwaarden in enkele aparte paragrafen opgenomen. Soms voeren op- en overslagbedrijven ook nog andere activiteiten uit in het kader van een 'goede opslag praktijk'. Deze dienen uiteraard ook beheerst te worden op basis van HACCP-principes. Hiervoor zijn niet allemaal aparte paragrafen opgenomen maar één algemene paragraaf met voorwaarden.

Toelichting:

Een belangrijke vraag is, welke activiteiten allemaal gerekend kunnen worden tot de scope 'Op- en overslag van diervoeder'. Binnen GMP+ geldt dat naast de hierboven genoemde 'basisactiviteiten' ook de activiteiten met betrekking tot de hierna genoemde processen gerekend mogen worden tot Op- en overslag:

- Conserveren en inkuilen / aanzuren t.b.v. een langere houdbaarheid;
- Hakselen van ruwvoerders;
- Ruwvoerders verpakken in balen;
- Pletten of breken van granen, zaden of peulvruchten, inclusief het eventueel daarna verpakken van deze producten;
- Ontdoppen;
- Toevoegen van water aan bijvoorbeeld melasse tijdens de opslag;
- Mengden van twee gelijke voedermiddelen t.b.v. standaardisatie of om een grotere partij te maken. (Let op: Het zgn. wegmengen van ongewenste stoffen is verboden);
- Verbulken van diervoeders (zoals zakgoed overstorten in een bulkwagen/laadcompartiment; afvullen in vaten/IBC's, van IBC in tankwagen, enz).

In ieder geval behoort niet tot Op- en overslag :

- Mengden van voedermiddelen en/of toevoegingsmiddelen, bv tot mengvoer of voormengsel;
- Produceren van een voedermiddel als bijproduct van de levensmiddelenproductie.

Deze activiteiten worden aangemerkt als productie. Hiervoor zijn andere GMP+ standaarden toepasbaar.

Toelichting:

In deze standaard wordt vaak het woord 'opslag' of 'opslaan' gebruikt. In voorkomende gevallen moet hier dan 'op- en overslag' resp. 'op- en overslaan' gelezen worden.

Collectie of collecterende handel kan omschreven worden als het aankopen, opslaan en doorverkopen van vnl. plantaardige primaire producten zoals granen, oliezaden, eiwithoudende gewassen/peulvruchten, knol- en wortelgewassen.

Een collecteur neemt (meestal) direct van telers af. Een collecteur dient naast de scope Handel ook gecertificeerd te zijn voor de scope Op- en overslag. Het is toegestaan om op het certificaat ook de aanduiding Collectie op te nemen. Zie hiervoor de betreffende certificatievoorwaarden.

Dienstverlening

Op- en overslagactiviteiten kunnen worden uitgevoerd door bijv. een handelaar ten behoeve van zijn eigen producten. Daarnaast kan ook een bedrijf dat diervoeders op- en/of overslaat als dienstverlening voor derden, deze standaard toepassen. De verantwoordelijkheden liggen in dat geval anders. Zie verder ook paragraaf 7.2.8.

Voor precieze details, zie GMP+ C1 Acceptatievoorwaarden en Procedure voor Certificatie-Instellingen, Annex 1

De eisen in deze standaard zijn van toepassing op organisaties, ongeacht het type of de omvang, die activiteiten uitvoeren die onder de reikwijdte van deze standaard vallen. Het is daarbij niet van belang of een bedrijf deze activiteiten voor eigen rekening of voor derden uitvoert.

Indien een deelnemer activiteiten uitvoert met diervoeders, die buiten de scope van deze standaard vallen, kan het noodzakelijk zijn een andere GMP+ standaard toe te passen in plaats van of als aanvulling op deze standaard.

Een bedrijf kan producten ook verhandelen en opslaan ten behoeve van toepassing in andere sectoren, bijv. food of fuel. Het is geen probleem als voor het borgen van de veiligheid één beheerssysteem wordt toegepast dat minimaal voldoet aan de eisen uit deze standaard.

Wel dient zo'n bedrijf zich te realiseren dat in deze standaard de focus ligt op de beheersing van genoemde activiteiten ten behoeve van de diervoedersector. Andere sectoren kunnen mogelijk andere (wettelijke) eisen stellen. Een bedrijf dient deze zelf te aanvullend specificeren en aan te tonen dat hieraan wordt voldaan. Daarbij geldt dat het uitsluiten van GMP+ eisen niet anders kan dan volgens hetgeen in paragraaf 1.5 hierover is vastgelegd.

Elke deelnemer moet de bedrijfsspecifieke gevaren met betrekking tot de veiligheid van diervoeders vaststellen, analyseren en beheersen door het toepassen van de HACCP-principes. Deze standaard beschrijft zo nauwkeurig mogelijk voor activiteiten / diervoeders die onder de reikwijdte van deze standaard vallen wat de verschillende risico's en de bijbehorende beheersmaatregelen zijn. Een deelnemer kan deze beheersmaatregelen opnemen in basisvoorwaardenprogramma's of uitvoeren als specifieke maatregel ter beheersing van een bepaald kritisch punt. Verder vereist deze standaard ook inspecties en controles.

De deelnemer blijft te allen tijde zelf verantwoordelijk voor de veiligheid van de diervoeders en activiteiten en voor de door hemzelf uitgevoerde controle op naleving van de eisen. Door naleving van de eisen die in deze standaard worden weergegeven, en door hiervoor gecertificeerd te zijn, kan de deelnemer de veiligheid en kwaliteit van zijn diensten of diervoeders aan derden aantonen.

Ongeacht de verplichtingen die uit deze standaard voortvloeien, dient de deelnemer alleen diervoeders in de handel te brengen die gezond, betrouwbaar en van een normale handelskwaliteit zijn. Uiteraard dient in alle gevallen te worden voldaan aan de wettelijke vereisten.

De deelnemer mag geen diervoeders in de handel brengen die een risico voor de gezondheid van mens en dier of het milieu vormen. De deelnemer moet bovendien voorkomen dat hij diervoeder in de handel brengt op een manier die in enigerlei opzicht misleidend kan zijn.

Toelichting:

In deze standaard wordt vaak het woord 'diervoeder' gebruikt. Hiertoe behoren:

- a. mengvoeders,*
- b. voormengsels,*
- c. voedermiddelen en*
- d. toevoegingsmiddelen.*

Zie voor de definities GMP+ A2 Definities en Afkortingen.

Bij het lezen en toepassen van deze standaard dient hiermee rekening te worden gehouden. Als eisen uitsluitend betrekking hebben op bijv. voedermiddelen, wordt deze term als zodanig gebruikt.

1.4 De structuur van deze standaard

De voorwaarden m.b.t. een feed safety management system zijn opgenomen in hoofdstuk 4. In hfdst 5 zijn voorwaarden te vinden voor een aantal basisvoorwaardenprogramma's. Deze programma's zijn essentieel voor het tot stand brengen van een hygiënisch basisniveau. Hoofdstuk 6 geeft de minimum HACCP-vereisten.

Aanvullende voorwaarden voor de beheersing van een aantal operationele activiteiten zijn opgenomen in hoofdstuk 7. Tot slot zijn de voorwaarden en eisen voor verificatie en verbetering opgenomen in hoofdstuk 8.

Toelichting

Bij enkele voorwaarden in deze standaard is een toelichting opgenomen. Deze toelichting staat in een apart lichtgroen kader, beginnend met het woord 'Toelichting'. De toelichting bevat geen verplichte eisen of voorwaarden, maar is louter bedoeld als een handreiking om de voorwaarde beter te begrijpen. Het kader bevat ook vaak informatie die nuttig is voor auditoren. Om duidelijk onderscheid te maken tussen de toelichtingkaders en de verplichte voorwaarden, wordt in de toelichtingkaders bij voorkeur geen gebruik gemaakt van het woord 'moeten'. Dit is overigens niet overal gelukt. Daar waar toch het woord 'moet' of 'dient' is gebruikt, moet dit gelezen worden als een toelichting op de gestelde voorwaarden.

Let op: Witte kaders bevatten in tegenstelling tot de groene kaders wel voorwaarden. Deze voorwaarden dienen beschouwd worden als detaillering van voorwaarden die er boven staan.

De structuur van deze standaard is overeenkomstig die van een aantal andere GMP+ -standaarden. De voorwaarden in een aantal algemene hoofdstukken zijn in deze standaarden inhoudelijk hetzelfde, hoewel zij niet in alle standaarden even uitgebreid zijn beschreven. Dit is afhankelijk van de scope van de standaard. Omdat elke standaard voor een specifieke doelgroep is geschreven, verschillen hier en daar wel de woorden waarmee de voorwaarden in deze algemene hoofdstukken zijn omschreven enigszins. Dit is gedaan om de herkenbaarheid bij de doelgroep zo groot mogelijk te laten zijn.

Toelichting

De algemene hoofdstukken zijn de hoofdstukken 4, 5, 6 en 8.

De structuur van GMP+ B3(2007) 'Handel, collectie en op- & overslag' is bijvoorbeeld identiek aan die van GMP+ B2(2010) 'Productie van diervoederingsrediënten'. De GMP+ B2 standaard is bedoeld voor producenten. De woorden 'productie' en 'produceren' komt dan ook regelmatig in deze standaard voor.

De GMP+ B3(2007) Handel, collectie en op- & overslag is bedoeld voor collecteurs, opslagbedrijven en handelaren. In deze standaard zijn de woorden 'productie' en 'produceren' zoveel mogelijk vermeden, maar zijn woorden als 'collectie', 'op- en overslag' en 'handel' veel vaker gebruikt.

Een bedrijf dat bijvoorbeeld zowel een voedermiddel produceert als handelt in voedermiddelen (dwz. voedermiddelen, die zijn geproduceerd door derden) kan beide standaarden gecombineerd toepassen. Door de identieke structuur en doordat een aantal hoofdstukken inhoudelijk identiek zijn, is gecombineerde toepassing vrij eenvoudig te realiseren. Het bedrijf dient wel alert te zijn om bij het toepassen van een tweede standaard volledig na te gaan of er voor de tweede activiteit nog extra maatregelen dienen te worden genomen.

GMP+ Bijlagen (te herkennen aan de aanduiding GMP+ BAxx), waar ook naar wordt verwezen, zijn aparte GMP+ documenten binnen de B-serie die niet aan deze standaard gehecht zijn. Als er naar verwezen wordt, zijn ze in het kader van deze standaard van toepassing. Zie ook hoofdstuk 2.

1.5 Uitsluiting van eisen

Het is mogelijk dat bepaalde voorwaarden niet van toepassing zijn voor een deelnemer. Een deelnemer mag deze eisen uitsluiten. Uitsluitingen moeten wel gemotiveerd en vastgelegd worden. De uitsluitingen mogen er in ieder geval niet toe leiden dat de deelnemer diervoeders of diensten levert die niet voldoen aan de voerdersveiligheid zoals vastgelegd in de GMP+ Feed Safety Assurance module.

Er mogen geen eisen worden uitgesloten omdat de deelnemer deze niet relevant vindt, bijvoorbeeld omdat afnemers er niet om vragen, omdat het voldoen aan deze eisen geen wettelijke verplichting is of omdat het bedrijf klein is.

Toelichting

Bovenstaande moet niet in tegenspraak gelezen worden met de mogelijkheid om ook te handelen in niet-GMP+ diervoeders. Dit is mogelijk mits aan de voorwaarden hiervoor wordt voldaan. Zie hiervoor paragraaf 4.3

Soms hebben bedrijven moeite om invulling te geven aan bepaalde voorwaarden. Een veelgehoorde opmerking is dat dit vooral geldt voor kleine bedrijven, en dan met name voor sommige 'managementsysteemeisen' zoals directieverklaring, documentenbeheer, interne audit, managementreview, enz. .

In deze standaard is bewust gekozen om alle eisen ook voor kleinere bedrijven verplicht te stellen en voor hen bij voorbaat geen eisen uit te zonderen. Dit laatste zou de suggestie kunnen wekken dat de borging van kleinere bedrijven op een lager niveau ligt.

Bovendien gaat de GMP+ FSA module uit van het beheersen van risico's door middel van het toepassen van de HACCP-principes. Het vereiste managementsysteem is daarbij ondersteunend en dient om zeker te stellen dat de risico's bij voortduring adequaat worden beheerst. Het maakt daarbij niet uit of deze risico's zich voordoen bij een kleiner of bij een groter bedrijf: ze moeten altijd beheerst worden op het voor GMP+ gewenste niveau. Een eenvoudige bedrijfsstructuur en een helder, eenvoudig en transparant bedrijfsproces kan betekenen dat de managementsysteemeisen op een andere wijze worden ingevuld. De auditor heeft hier ook een zekere vrijheid om te oordelen, waarbij het uitgangspunt is en blijft: het toegepaste systeem is in staat om de risico's te beheersen.

In een aantal toelichtingsblokken in deze standaard worden wel suggesties gedaan hoe ook een klein bedrijf aan een bepaalde voorwaarde kan voldoen. Verder is als hulp bij het toepassen van een aantal voorwaarden in deze standaard, in GMP+ D4.1 'Handleiding standaard GMP+ B3(2007)' een aantal voorbeelden gegeven van mogelijke invulling van voorwaarden in deze standaard. De deelnemer is vrij deze te gebruiken (indien nodig aangepast aan de eigen situatie).

2 Doelstelling van het Feed Safety Management System

De invoering van deze standaard heeft tot doel het opzetten van een management systeem, dat de veiligheid en kwaliteit van de diervoederproducten en diervoederdiensten borgt, zoals bepaald in de scope van deze standaard.

Deze standaard is bedoeld in overeenstemming te zijn met de van toepassing zijnde diervoederwetgeving alsmede voederveiligheidsbeginselen en normen omtrent diervoeder die algemeen geaccepteerd zijn in de diervoedersector en waar rekening mee moet worden gehouden bij de productie en levering van veilig diervoeder.

Het feed safety management systeem dient ervoor te zorgen dat aan de van toepassing zijnde wettelijke vereisten en sectorspecifieke voorwaarden wordt voldaan, evenals aan de van toepassing zijnde wettelijke, reglementaire en contractuele regelingen.

N.B.:

- Met betrekking tot de diervoederwetgeving is – bij het opstellen van deze standaard – extra aandacht besteed aan het opnemen van de betreffende voorwaarden uit de van toepassing zijnde diervoederwetgeving. Echter, het blijft de verantwoordelijkheid van de deelnemer om ervoor te zorgen dat volledig aan de desbetreffende diervoederwetgeving wordt voldaan.
- Aanvullend is – met betrekking tot de sectorvoorwaarden – in een aantal GMP+ Bijlagen (genummerd als GMP+ Bx), een aantal sectorspecifieke normen en voorwaarden voor veilig diervoeder vastgelegd, waarvan naleving wereldwijd noodzakelijk wordt geacht voor de productie en levering van veilig diervoeder. Wanneer er in deze standaard naar zo'n GMP+ Bijlage wordt verwezen, dan wordt van de deelnemer verwacht dat deze er voor zorgt dat het vereiste feed safety management system afdoende voldoet aan deze sectorspecifieke voederveiligheidsnormen.
- Echter, het kan zijn dat zowel deze standaard als de bijlagen, niet alle sector-specifieke voederveiligheidsnormen dekken. Daarom geldt ook hier, dat het de verantwoordelijkheid van de deelnemer blijft om alle van toepassing zijnde sectorspecifieke voederveiligheidsnormen vast te stellen en ervoor te zorgen dat het feed safety management system in staat is deze te beheersen..

Certificering van het feed safety management system tegen de voorwaarden van deze standaard, garandeert niet dat wordt voldaan aan de juridische- of sectorvoorwaarden, maar toont aan dat de deelnemer een effectief feed safety management system heeft, ter realisatie en handhaving van wettelijke naleving, evenals naleving van sectorspecifieke voederveiligheidsvoorwaarden.

De deelnemer moet ook voldoen aan de van toepassing zijnde voorwaarden, zoals opgenomen in de GMP+ A - documenten.

Deze documenten zijn beschikbaar op de website van GMP+ International. (www.gmpplus.org) .

3 Termen en definities

Zie voor definities GMP+ A2 *Definities en afkortingen*.

4 FEED SAFETY MANAGEMENT SYSTEM

4.1 Directieverantwoordelijkheid

De directie moet zich bewust zijn van haar verantwoordelijkheid voor de voederveiligheid. Diervoeder is onderdeel van de voedselketen.

De directie moet:

- a. De organisatie bewust maken van het belang van voederveiligheid en naleving van zowel,de eisen genoemd in deze GMP+ standaard als de verplichtingen van de diervoederwetgeving en de eisen van de afnemer.
- b. Het beleid ten aanzien van voederveiligheid in concrete doelstellingen schriftelijk vastleggen in een beleidsverklaring.
- c. Haar verantwoordelijkheid en betrokkenheid aantonen bij het ontwikkelen en invoeren van het feed safety management system om veilig voeder te realiseren.
- d. Een HACCP-team samenstellen.
- e. Borgen dat middelen en menskracht beschikbaar zijn. De directie moet zelf bepalen welke middelen nodig zijn voor het borgen van veilig diervoeder en moet er zorg voor dragen dat deze middelen ook beschikbaar zijn. Op z'n minst moet voldaan worden aan de eisen uit deze standaard.
- f. Ten minste één keer per 12 maanden beoordelen of het feed safety management system nog steeds geschikt en effectief is. Zie paragraaf 8.3 voor details van een dergelijke managementbeoordeling.

Toelichting

Voederveiligheid is voor het merendeel geuit in normen voor ongewenste stoffen. Zie de relevante wetgeving en GMP+ BA1 Specifieke voederveiligheidsnormen.

Zie voor meer informatie over de eisen van de afnemer ook paragraaf 6.2.

Met 'middelen' wordt onder meer bedoeld de infrastructuur (gebouwen, werkomgevingen en faciliteiten), personeel en andere middelen die nodig zijn voor een geschikt voederveiligheidssysteem. Zie hoofdstuk 5 voor dit onderwerp.

4.2 Kwaliteitsverantwoordelijke

De directie stelt een persoon aan die, ongeacht overige verantwoordelijkheden, de verantwoordelijkheid en bevoegdheid moet hebben om:

- a. het feed safety management system op te zetten, in te voeren en te onderhouden in overeenstemming met deze standaard, en
- b. te rapporteren aan de directie over de resultaten van het feed safety management system en eventuele noodzaak voor verbetering; en
- c. er voor te zorgen dat het bewustzijn over voederveiligheid binnen de gehele organisatie wordt bevorderd.

4.3 Eisen aan het voederveiligheidssysteem

De deelnemer moet een feed safety management system opstellen, documenteren, implementeren en in stand houden in overeenstemming met de voorwaarden van deze standaard. Het feed safety management system moet aangepast worden aan veranderende wetgeving en aan andere, aan veiligheid gerelateerde ontwikkelingen.

Het feed safety management system moet borgen dat alle activiteiten die een invloed kunnen hebben op de veiligheid van de diervoeders, consequent gedefinieerd, geïmplementeerd en nageleefd worden in de organisatie.

De deelnemer moet de scope van het feed safety management system bepalen en documenteren door vast te stellen welke diervoeders, activiteiten en locaties binnen de reikwijdte van het systeem vallen. De reikwijdte moet in elk geval alle diervoeders omvatten, alsook alle activiteiten die betrekking hebben op de diervoeders waarvoor de deelnemer verantwoordelijk is.

Daarnaast moet de deelnemer de doelstellingen voor de verbetering van de voederveiligheid vastleggen.

De deelnemer moet het volgende bepalen:

- a. Het onderdeel van de keten waarvoor de deelnemer verantwoordelijk is. Dit begint waar de verantwoordelijkheid van de voorgaande schakel (de leverancier) eindigt, en eindigt waar de verantwoordelijkheid van de vervolgschakel in de voederketen begint.
- b. De diervoeders (in specificaties) die gecollecteerd, opgeslagen en/of verhandeld worden.
- c. De activiteiten die betrekking hebben op de collectie, opslag en/of handel van diervoeders. Daaronder vallen ook activiteiten die uitbesteed worden aan derden.
- d. De relevante locaties. Daaronder vallen ook de locaties waar relevante administratieve werkzaamheden worden uitgevoerd.

Indien een deelnemer besluit een activiteit uit te besteden, die een mogelijke invloed heeft op de voederveiligheid, moet de deelnemer borgen dat deze activiteit ook wordt uitgevoerd in overeenstemming met de voorwaarden van deze GMP+ standaard. In een aantal gevallen is certificatie vereist. Zie hiervoor GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop*.

De deelnemer moet ook alle andere relevante activiteiten en/of producten omschrijven die geen betrekking hebben op diervoeder. De deelnemer moet ervoor zorgen dat deze activiteiten geen negatieve invloed kunnen uitoefenen op de veiligheid van de diervoeders.

Het is mogelijk om te handelen in niet-GMP+ gecertificeerd diervoeder onder de voorwaarde dat:

- a dit niet-GMP+ gecertificeerde diervoeder gescheiden is bewerkt, opgeslagen en/of getransporteerd en dat dit geen enkele invloed heeft op de veiligheid van het GMP+ gecertificeerde diervoeder.
- b de deelnemer in zijn administratie een duidelijk en aantoonbaar onderscheid maakt tussen GMP+ gecertificeerd diervoeder en niet-GMP+ gecertificeerd diervoeder.
- ~~c er wordt voldaan aan de etiketteringsvoorwaarden voor het niet-GMP+ gecertificeerde diervoeder.~~

Ook is het mogelijk om naast GMP+ gecertificeerde opslag ook niet-GMP+ gecertificeerde opslag van diervoeder of opslag van niet-diervoerders te hebben. Voorwaarden hiervoor zijn dat:

- a deze niet-GMP+ gecertificeerde opslag gescheiden is van GMP+ gecertificeerde opslag zodat dit geen enkele invloed heeft op de veiligheid van de GMP+ gecertificeerde opslag. Dit dient op basis van een gevarenanalyse te worden gemotiveerd.
- b de deelnemer eveneens op basis van een gevarenanalyse bepaalt of het gebruik van gemeenschappelijke transportinstallaties een risico vormt voor de veiligheid van de GMP+ gecertificeerde opslag. Een belangrijk aandachtspunt is mogelijk besmetting als gevolg van versleping. Waar nodig dient de deelnemer de mate van versleping vast te stellen en adequate beheersmaatregelen te nemen.
- c de deelnemer in zijn administratie een duidelijk en aantoonbaar onderscheid maakt tussen GMP+ gecertificeerde opslag en niet-GMP+ gecertificeerde opslag. De status van producten ('diervoeder' of 'niet-diervoeder', als ook 'GMP+ gecertificeerd' of 'niet-GMP+ gecertificeerd') moet duidelijk zijn.

De deelnemer dient bovenstaande te beheersen met zijn *feed safety management system*.

Toelichting

De scope van het feed safety management system bevat onder andere de volgende elementen:

- a De selectie van leveranciers en de inkoop van grondstoffen en diervoeders;*
- b Alle transport- en opslag activiteiten waarvoor de deelnemer verantwoordelijk is;*
- c Alle processtappen die door de deelnemer worden ingekocht of beheerst, zoals planning, inkoop, (tussen)opslag, intern transport, verkoop en verpakken.*

De structuur van het feed safety management system heeft specifiek op de organisatie van de deelnemer betrekking en bevat in elk geval een verklaring over het kwaliteitsbeleid en de kwaliteitsdoelstellingen (zie paragraaf 4.4), de voorwaarden en de procedures waarmee de veiligheid van de diervoeders wordt onderhouden.

De beschrijving van alle activiteiten kan ertoe leiden dat de deelnemer ook een tweede of zelfs een derde standaard in aanvulling op deze standaard dient toe te passen. Ook kan de deelnemer ervoor kiezen de GMP+ B1 Productie, handel en diensten toe te passen in plaats van een aantal deelstandaarden. In geval van twijfel is het advies overleg te plegen met de certificerende instelling; ook geeft de website van GMP+ International meer informatie (www.gmpplus.org).

Niet voor alle in te kopen producten of diensten geldt dat deze GMP+ gecertificeerd dienen te zijn. Zie hiervoor de inkoopvoorwaarden in GMP+ BA10 Minimumvoorwaarden inkoop.

Activiteiten en/of producten die geen betrekking hebben op diervoeder zijn bijvoorbeeld opslag van brandstoffen of verf, agrarische voertuigen, hout, etc. Een handelaar mag ook handelen in niet-GMP+ diervoeders mits hij zeker stelt dat deze duidelijk geïdentificeerd en gescheiden zijn (en blijven) van GMP+ gecertificeerde diervoeders.

De gedachte hierachter is dat een klant, die GMP+ diervoeders wenst, deze ook ontvangt.

Evenzo kan een opslagbedrijf naast GMP+ diervoeders ook niet-GMP+ diervoeders opslaan. Ook hier geldt de eis van (fysieke) scheiding, bijvoorbeeld op een afgescheiden deel van het terrein, in aparte silo's of aparte loodsen. Door middel van het voederveiligheidssysteem dient zeker gesteld te worden dat vermenging of verwisseling uitgesloten is. Bij gebruikmaking van gemeenschappelijke leidingen en andere transportsystemen dient beoordeeld te worden of er een risico is op ongewenste vermenging of besmetting, bijvoorbeeld als gevolg van versleping, en dienen zo nodig maatregelen te worden genomen ter beheersing hiervan.

4.4 Documentatie en registratie

4.4.1 Documentatie en kwaliteitshandboek

De deelnemer moet procedures en instructies opstellen en implementeren waarin de voorwaarden van deze standaard opgenomen zijn.

De documentatie van het feed safety management system moet in elk geval de volgende elementen bevatten, of daarnaar verwijzen:

- a. Het kwaliteitsbeleid, waaronder ook doelstellingen voor voederveiligheid;
- b. Omschrijving van de reikwijdte van het feed safety management system als vereist in hoofdstuk 4.3;
- c. Alle relevante vergunningen, registraties of erkenningen, in overeenstemming met landelijke en internationale wetgeving;
- d. De HACCP-documentatie;
- e. Alle procedures, instructies, registratieformulieren en dergelijke die voor deze standaard vereist zijn, en/of nodig zijn voor het uitvoeren van het feed safety management system.
- f. Alle gegevens over het proces, de handelingen, de audits en inspecties en alle andere rapporten die vereist zijn voor deze standaard. Dit register moet worden opgezet en in stand gehouden ter bewijsvoering van naleving van de eisen en de doeltreffende werking van het voederveiligheidssysteem.

Deze documenten, instructies, formulieren etc. moeten voorzien zijn van een duidelijke en inzichtelijke structuur.

Toelichting:

Onder relevante vergunningen, registraties of erkenningen kunnen bijvoorbeeld de wettelijke vergunningen vallen voor collectie, op- en overslag, handel of voor export.

Procedures etc. kunnen binnen het bedrijf van de deelnemer al onderdeel vormen van een gestructureerd feed safety management system, dat bijv. gebaseerd is op de ISO-9001-standaard of op een HACCP-standaard.

Daarnaast kunnen deze procedures onderdeel zijn van een landelijke regeling, een sector- of bedrijfsregeling waarbij voor vergelijkbare beheersing wordt gezorgd.

Deze procedures kunnen uiteraard ook gebruikt worden voor zover ze vereist worden in deze GMP+-standaard.

De opzet en de structuur van de noodzakelijke en in deze standaard gevraagde kwaliteitsdocumentatie, zoals bijv. (gedocumenteerde) procedures, instructies, formulieren, documenteren van gegevens, etc. mag in overeenstemming worden gebracht met de aard van de te borgen activiteiten, de omvang van het bedrijf en het opleidings- en kennisniveau van de medewerkers.

4.4.2 Beheer van documentatie en gegevens

De documenten en gegevens moeten beheerst worden. Zij moeten op de juiste wijze opgeborgen en bewaard worden.

Dit betekent dat de documentatie:

- a. actueel gehouden moet worden;
- b. goedgekeurd en minstens elk jaar beoordeeld moet worden door een hiertoe bevoegde persoon. Bij deze beoordeling moet in ieder geval aandacht worden geschonken aan eventueel gewijzigde wetgeving en/of wijzigingen in het GMP+ FSA schema;
- c. altijd beschikbaar moet zijn en begrijpelijk moet zijn voor de personeelsleden die de eisen van de procedure moeten uitvoeren;
- d. aangepast moet worden indien er veranderingen hebben plaatsgevonden die een direct effect hebben op de werkzaamheden van de deelnemer.

De deelnemer moet er zorg voor dragen dat alle documentatie en gegevens:

- a. minstens voor een periode van 3 jaar worden bewaard, tenzij een langere bewaarperiode wordt voorgeschreven door de wet;
- b. zodanige bewaard worden dat eventuele verslechtering in de conditie van of schade aan de documentatie en gegevens voorkomen wordt;
- c. op zodanige wijze worden opgeborgen dat deze compleet en gemakkelijk terug te vinden zijn;
- d. goed leesbaar zijn.

Toelichting:

Documentatie mag ook in digitale vorm beschikbaar gesteld worden, en beheerd en bewaard worden.

Het doel is dat de deelnemer aantoont dat er procedures ingevoerd zijn die een voortdurende overeenstemming met (gewijzigde) wettelijke bepalingen waarborgen, alsook met andere informatie die relevant is voor de diervoeders die de deelnemer collecteert, opslaat en/of verhandelt.

Informatie met betrekking tot veiligheidsonderwerpen die van invloed is op de bedrijfsuitvoering dient effectief te worden overgedragen aan het personeel dat verantwoordelijk is voor de relevante werkgebieden. Veranderingen in de praktijken of procedures die nodig zijn door nieuwe informatie dienen effectief geïmplementeerd te worden.

Bij documenten die onderdeel uitmaken van een handboek, kan de deelnemer er voor kiezen om bijvoorbeeld enkel de inhoudsopgave met actuele versienummers van de individuele documenten te ondertekenen.

De jaarlijkse beoordeling van de documentatie kan een onderdeel vormen van de interne audit. Zie paragraaf 8.2.

5 Basisvoorwaardenprogramma

Om met succes de HACCP-principes te kunnen toepassen moet de deelnemer voor verschillende onderdelen van de bedrijfsvoering een algemeen basisvoorwaardenprogramma vaststellen en toepassen conform dit hoofdstuk. ~~Indien dit niet voldoende is, moet de deelnemer aanvullende basisvoorwaarden uitwerken en implementeren.~~ De deelnemer mag aanvullende basisvoorwaarden implementeren. De deelnemer mag basisvoorwaarden uitsluiten, mits gemotiveerd.

Toelichting

HACCP: Er is een handleiding beschikbaar om bedrijven te helpen bij het identificeren, evalueren en beheersen van gevaren die betrekking hebben op voedsel- en voederveiligheid. Deze handleiding is beschikbaar op de website van GMP+ International (www.gmpplus.org).

Een basisvoorwaardenprogramma schept de noodzakelijke omgevings- en hygiënecondities waarmee het collecteren, opslaan en/of verhandelen van diervoeders op een juiste manier beheerst kan worden. Zie Codex Alimentarius.

Het basisvoorwaardenprogramma vormt een onderdeel van het HACCP-plan en wordt vervolgens opgenomen in de interne auditplanning die vastgesteld is als onderdeel van het HACCP-plan.

Een handelaar, die handelt in diervoeders maar deze niet fysiek in handen krijgt, kan een aantal paragrafen (5.2 en 5.3) in dit hoofdstuk overslaan omdat deze betrekking hebben op fysieke handelingen in het kader van collectie of opslag. De relevante paragrafen voor een handelaar zijn 5.1, 5.4 en 5.5. Zie ook de onderstaande tabel.

Paragraaf	Handel	Opslag
5.1 Personeel	X	X
5.2 Infrastructuur		X
5.3 Onderhoud en Hygiëne		X
5.4 Identificatie en traceerbaarheid	X	X
5.5 EWS en Recall	X	X

5.1 Personeel

5.1.1 Algemeen

Alle medewerkers moeten zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid voor voederveiligheid.

Aanwezig moet zijn:

- een organigram en/of;
- taakomschrijvingen van individuele medewerkers (of een taakomschrijving voor een groep medewerkers in dezelfde functie), en een bewijs van de kwalificaties van medewerkers (ook als dit tijdelijke medewerkers betreft).

Dit is alleen nodig voor relevante functies i.k.v. diervoederveiligheid.

Alle relevante personeelsleden moeten aantoonbaar op de hoogte worden gebracht van hun taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden met betrekking tot het in stand houden van de veiligheid van diervoeders. Deze informatie moet worden aangepast indien hierin aanmerkelijke veranderingen optreden.

Medewerkers dienen beschermende kleding te dragen wanneer in een gevarenanalyse als een risico is vastgesteld dat besmetting van diervoeders door personeel kan plaatsvinden. Alle kleding en apparatuur moeten in adequate hygiënische staat gehouden worden.

Er moeten duidelijke regels ingesteld worden met betrekking tot eten, drinken en roken als dit een negatief effect kan hebben op de kwaliteit van de diervoeders. Dit moet duidelijk worden aangegeven voor zowel medewerkers als bezoekers (inclusief personeel van derden). Indien noodzakelijk moeten afgescheiden faciliteiten beschikbaar zijn.

Verder moet de deelnemer er aantoonbaar voor zorgen dat (technisch) personeel van derden tijdens werkzaamheden op de vestiging zodanig geïnstrueerd wordt dat deze werkzaamheden geen negatief effect hebben op de veiligheid van diervoeders. De deelnemer moet er voor zorgen dat de betreffende ruimte afdoende is opgeruimd en schoongemaakt voordat de werkzaamheden daar hervat worden.

Toelichting

Bepaalde ~~indien~~ taakomschrijvingen geven voldoende inzicht in de bedrijfsorganisatie, ~~is~~ het is niet nodig om een organigram op te nemen in het personeelsdossier.

Met taakomschrijvingen worden met name de beschrijving van de taken die van invloed kunnen zijn op de voederveiligheid bedoeld. Het op de hoogte brengen van de taken, enz. kan bijvoorbeeld ook door het verstrekken van de instructie over te verrichten werkzaamheden.

Voorbeelden van kwalificaties kunnen bijvoorbeeld zijn: gevolgde scholing of opleiding, diploma's, lijst van professionele ervaring.

Het aantoonbaar instrueren van (technisch) personeel van derden kan ook belangrijk zijn voor verzekeringskwesties in het geval van schade.

5.1.2 Competentie en training

Personeelsleden die werkzaamheden uitvoeren die een invloed op de voederveiligheid kunnen hebben, moeten competent zijn voor uitvoering van die werkzaamheden. Hun competentieniveau is afhankelijk van relevante opleidingen, trainingen, vaardigheden en ervaring. De deelnemer moet beschikken over voldoende personeel met de vaardigheden en kwalificaties die nodig zijn voor het collecteren, opslaan, verhandelen van veilig diervoeder.

De deelnemer moet:

- a. de benodigde vaardigheden vaststellen waarover personeelsleden moeten beschikken voor het uitvoeren van werkzaamheden die een rol kunnen spelen in voederveiligheid. Dit geldt ook voor het HACCP-team.
- b. training aanbieden of andere maatregelen nemen om aan deze behoeften te voldoen.
- c. dossiers bijhouden van trainingen, opleidingen, vaardigheden en ervaring van/voor het personeel.

Het bovenstaande is tevens van toepassing op tijdelijk personeel.

5.2 Infrastructuur

5.2.1 Omgeving

Het collecteren en opslaan van diervoeders moet uitgevoerd worden in een omgeving waar contaminatie met potentieel gevaarlijke stoffen niet kan leiden tot onveilige diervoeder.

Als een omgeving een risico met zich meebrengt voor de voederveiligheid, moet de deelnemer door middel van een gevarenanalyse aantonen dat de gevaren voldoende beheerst worden.

Toelichting

In gebouwen waar diervoeders worden opgeslagen mogen invloeden van buitenaf duidelijk geen gevaar vormen voor voederveiligheid. Denk daarbij bijvoorbeeld aan vervuilde grond, nabijheid van stortplaatsen, vuilverbrandingsovens, enzovoorts. De deelnemer kan met behulp van een gevarenanalyse vast stellen of de omgeving een gevaar oplevert voor de voederveiligheid.

5.2.2 Bedrijfsruimten en installaties

5.2.2.1 *Algemeen*

De bedrijfsruimten en de installaties moeten zodanig ontworpen, gebouwd en onderhouden worden dat de veiligheid van de diervoeders te allen tijde gewaarborgd is. Daarbij moet aandacht worden geschonken aan het voorkomen van nalatige en onbedoelde besmetting van diervoeders.

Gebouwen moeten waar nodig zodanig ontworpen en gebouwd zijn dat:

- a. ophoping van vuil wordt voorkomen;
- b. condensatie en ongewenste schimmelgroei zoveel mogelijk beperkt wordt;
- c. vallende stofdeeltjes en voerresten uit installaties/apparatuur zoveel mogelijk beperkt wordt;
- d. schoonmaken, desinfectie en onderhoud adequaat kan worden verricht;
- e. de kans op binnendringen van vogels en andere dieren geminimaliseerd wordt;
- f. derden niet zomaar de gebouwen kunnen betreden.

De bedrijfsruimten moeten borgen dat:

- a. de kans op fouten zo veel mogelijk beperkt wordt en besmetting en andere schadelijke effecten op de veiligheid van de diervoeders zoveel mogelijk worden voorkomen;

- b. er geen verwarring kan ontstaan tussen de verschillende diervoeders, de diervoeders goed geïdentificeerd zijn en er geen oneigenlijk gebruik van de diervoeders plaats kan vinden;
- c. een adequate fysieke en organisatorische afscheiding wordt toegepast en onderhouden tussen producten die bedoeld zijn voor gebruik als diervoeder enerzijds, en producten die een schadelijk effect kunnen hebben op de gezondheid van mens en dier of op het milieu anderzijds.
Deze afscheiding is bedoeld als veiligheidsmaatregel, zodat diervoeders niet in contact kunnen komen met of vermengd kunnen worden met andere producten.

De bedrijfsruimten moeten voorzien zijn van geschikte dag- en/of kunstmatige verlichting om te borgen dat schoonmaak-, beheersings- en andere activiteiten die een rol spelen in de veiligheid van diervoeders effectief kunnen worden uitgevoerd.

De plafonds en tussenplafonds moeten zo worden ontworpen, gebouwd en onderhouden dat ophoping van vuil wordt voorkomen, en dat de hoeveelheid condens, schimmelgroei en afvallend stof worden geminimaliseerd ter voorkoming van een nadelige invloed op de veiligheid van het diervoeder.

Riool-, afval-, regen- en smeltwater moeten op zodanige wijze worden afgevoerd dat de installaties en de veiligheid van de diervoeders hiervan geen schadelijke effecten ondervinden.

Verontreinigingen, bijv. door lekkage, moeten zoveel mogelijk voorkomen worden en zo spoedig mogelijk verwijderd worden.

De drainagevoorzieningen moeten geschikt zijn voor het gebruiksdoel. Deze moeten ontworpen en gebouwd zijn met het oog op voorkoming van risico op besmetting van de diervoeders.

Toelichting

Voorbeelden van producten die een schadelijk effect kunnen hebben op de gezondheid van mens en dier of op het milieu zijn: kunstmest, zaadontsmettingsmiddelen, brandstof, smeermiddelen, schoonmaakmiddelen en desinfectiemiddelen, glas, gewasbeschermingsmiddelen, afval.

Een fysieke en organisatorische afscheiding om de vermenging van een diervoeder met producten, die een schadelijk effect kunnen hebben op de gezondheid van mens en dier of op het milieu te voorkomen, kan de deelnemer naar eigen inzicht realiseren, gebaseerd op een uitgevoerde gevarenanalyse.

5.2.2.2 Bedrijfsruimten voor ontvangst, in- en uitladen

Er moeten geschikte ruimtes zijn voor de ontvangst en het laden en lossen van diervoeders en van potentieel gevaarlijke producten (zoals schoonmaakmiddelen, smeermiddelen, brandstoffen en dergelijke).

Tijdens de ontvangst van goederen of het in- of uitladen moet de deelnemer alles doen wat redelijkerwijze mogelijk is om risico op besmetting te voorkomen en dat bijvoorbeeld slecht weer geen invloed kan uitoefenen op de te verladen diervoeders.

Toelichting

Overslaginrichtingen moeten zo geconstrueerd zijn dat de kwaliteit en veiligheid van de voedermiddelen te allen tijde gegarandeerd is. Dit wordt bij voorkeur gegarandeerd door een gesloten uitvoering van de installaties (geen open overslag, maar indien dit niet mogelijk is, worden voldoende voorzorgsmaatregelen genomen om verontreiniging te voorkomen). Een uitzondering vormt de lossing en belading van zeeschepen, kustvaarders, motor- en binnenschepen en barges /lichters. De lossing vindt plaats met behulp van een kraan, een transportband of een pneumatisch lossysteem, de belading vindt plaats met behulp van een kraan/buizenlaadsysteem. Het directe losproces resp. laadproces is om technische en nautische redenen niet mogelijk in een gesloten systeem. Om de veiligheid en kwaliteit van het voedermiddel ook bij deze transportwijze te garanderen, moeten daarvoor eventueel speciale maatregelen getroffen worden.

Denk er aan om

- a. *tijdens het laden en lossen van producten het binnendringen van regenwater en besmetting met vervuild water zo veel mogelijk te voorkomen. Bij een gesloten systeem is dit in de regel geen probleem. Bij het laden of lossen in de open lucht kan regen evenwel voor problemen zorgen. In dat geval moet op basis van een reële gevarenanalyse afgewogen worden of het laad-/losproces wordt stopgezet of toch doorgaat, eventueel met het toepassen van bijzondere maatregelen. In ieder geval moet de deelnemer er voor zorgen dat de kwaliteit van het diervoeder hierdoor niet negatief wordt beïnvloed;*
- b. *indien voor het lossen van vloeibare diervoeders (bijvoorbeeld melasse) stoom wordt gebruikt om het transportmiddel helemaal leeg te krijgen, te zorgen dat deze stoom van zodanige kwaliteit is dat besmetting met ongewenste stoffen wordt voorkomen;*
- c. *bij het lossen van vloeibare diervoeders te zorgen dat door het gebruik van leidingensystemen geen ongewenste kruisbesmetting kan optreden met andere diervoeders/producten.*

5.2.2.3 Bedrijfsruimten voor opslag

Er moet gezorgd worden voor adequaat gescheiden bedrijfsruimten voor opslag van diervoeders en potentieel gevaarlijke producten (bv. schoonmaakmaterialen, smeermiddelen, brandstof en dergelijke).

Voor opslagruimtes moet geborgd worden dat modder, sneeuw en andere potentiële vervuilingbronnen die door voertuigen overgedragen kunnen worden, niet in contact komen met de opgeslagen diervoeders.

Ook moet voorkomen dat regenwater de opslagruimte kan binnendringen.

Er moet voldoende verhard oppervlak bij de ingang van de opslagruimte te zijn (bijvoorbeeld een betonnen vloer), waardoor water en modder de opslagruimte niet kunnen binnendringen.

Voor buitenopslag van een gras-, snijmaïskuil of gewikkelde balen geldt dat deze deugdelijk moeten zijn afgedekt, zodat schimmelvorming voorkomen wordt.

De opslaglocatie moet (bezem)schoon en ordelijk zijn. Afval en giftige materialen (o.a. gewasbeschermingsmiddelen, reinigingsmiddelen, ongediertebestrijdingsmiddelen, meststoffen etc.) moeten gescheiden van het product opgeslagen worden. De locatie dient duidelijk afgescheiden te zijn van machineberging en werkplaats.

5.2.2.4 Apparatuur

Alle apparatuur die wordt gebruikt bij de collectie of opslag moet geschikt zijn voor het gebruiksdoel.

Apparatuur die in contact komt met diervoeders moet op zodanige wijze worden ontworpen en gemaakt dat - waar nodig - deze adequaat kan worden schoongemaakt, gedesinfecteerd en onderhouden ter voorkoming van besmetting van de diervoeders.

Zeven, filters, en sorteerdere zijn geïdentificeerd als kritische punten moeten regelmatig gecontroleerd worden om te borgen dat deze geschikt en effectief zijn.

De deelnemer dient zijn meetapparatuur regelmatig te kalibreren om er zeker van te zijn dat de gemeten waarden juist zijn. Dit moet volgens een vastgesteld plan gebeuren. De resultaten dienen te worden vastgelegd.

Toelichting

Denk aan magneten en/of metaaldetectoren die kunnen worden gebruikt in de installaties om risico's te beheersen. Deze dienen uiteraard goed te werken.

Alle weeg- en meetapparatuur die gebruikt kunnen worden zijn uiteraard ook geschikt voor het bereik aan gewichten of volumes die gewogen of gemeten worden. Ook dient er regelmatig te worden gecontroleerd of de apparatuur de waarden steeds accuraat weergeeft.

Denk ook aan doseerapparatuur van conserveermiddelen die bijvoorbeeld bij het inkuilen worden gebruikt. De doseercapaciteit dient overeen te komen met de hoeveelheid van het product dat verdeeld moet worden. De deelnemer moet weten:

- a. Het minimum en maximum gewicht dat toegestaan is voor de weegapparatuur of doseerapparatuur.*
- b. De precisie van de weeg- of doseerapparatuur.*

Indien de deelnemer gebruik maakt van silo's, dient een deugdelijk borgingssysteem ter voorkoming van fouten gebruikt te worden bij het vullen van deze silo's.

5.2.3 Toegangsregeling

De regeling voor toegang tot de bedrijfsruimtes moet worden vastgesteld. Iemand die geen werknemer is mag slechts toegang worden verleend tot de bedrijfsruimtes indien hij begeleid wordt door of toestemming tot onbegeleide toegang heeft gekregen van een hiertoe geautoriseerde persoon.

5.2.4 Overige voorwaarden

Technische of organisatorische maatregelen moeten worden genomen om *kruisbesmetting* te voorkomen of te minimaliseren.

Toelichting

Denk er aan om een diervoeder, dat is behandeld om eventuele contaminanten te verwijderen, gescheiden te houden van nog niet behandeld diervoeder of een ander product.

Indien de deelnemer *lucht, water of stoom* gebruikt, moet met behulp van een gevarenanalyse vastgesteld worden of daaraan risico's zijn verbonden, en hoe deze eventueel beheerst moeten worden.

Dit geldt ook als de deelnemer eventueel gebruik maakt van *technische hulpstoffen* of (*technologische*) *additieven*. Er mag alleen gebruik worden gemaakt van wettelijk toegestane technische hulpstoffen en technologische toevoegingsmiddelen.

Toelichting

Denk bij het gebruik van water en/of stoom ook aan technische hulpstoffen, zoals anti-corrosiemiddel.

Bij het inkuilen van producten waarbij het suikergehalte te laag is, de kuil te nat of te droog is, kunnen broeiremmende toevoegingsmiddelen aan de kuil toegevoegd worden (suikers, zout, micro-organismen, ureum). Er mogen uitsluitend inkuiltoevoegingsmiddelen gebruikt worden die wettelijk zijn toegelaten. Dit laatste kan de deelnemer bijvoorbeeld borgen door de leverancier een verklaring te laten afgeven of door de inkuiltoevoegingsmiddelen enkel in te kopen van een GMP+ deelnemer.

De *verpakking* van de ruwvoerders moet geschikt zijn voor het betreffende soort ruwvoeder en voor de gekozen afleverings- of transportmethode. De verpakking moet zijn ontworpen voor de bescherming van het diervoeder tijdens normale opslag, behandeling en levervoorwaarden.

Herbruikbare verpakkingen moeten voldoende stevig zijn, eenvoudig te reinigen zijn en, indien nodig, gedesinfecteerd kunnen worden. De deelnemer moet een reinigingsregime opstellen op basis van een risicoanalyse.

Indien van toepassing, moet extra aandacht worden besteed aan het terughalen van pallets en herbruikbare verpakkingen bij veehouderijen.

5.3 **Onderhoud en hygiëne**

5.3.1 Onderhoud

Een onderhoudsplan moet worden opgesteld en toegepast voor alle relevante ruimtes en installaties/apparatuur. Dit ter borging van een veilige en hygiënische uitvoering van werkzaamheden.

De documenten waarin de onderhoudsactiviteiten worden bijgehouden moeten aantonen dat de eisen en voorwaarden nageleefd worden.

De deelnemer moet het uitgevoerde onderhoud registreren voor alle installaties die kritisch zijn in het kader van de collectie en opslag van diervoeders.

Toelichting

Bij het opstellen van het onderhoudsprogramma kan gedacht worden aan de volgende elementen:

- a. De (bedrijfs)gebieden en bedrijfsruimten;*
- b. Installaties en (interne) transportsystemen.*
- c. Betrokken personeelsleden (eigen personeel of ingehuurd personeel)*
- d. Frequenties*

Onderhoudsactiviteiten mogen geen enkel risico voor de voederveiligheid vormen.

Denk – indien de deelnemer verantwoordelijk is voor transportmiddelen – ook aan het onderhoud daarvan.

5.3.2 Onderhoud van meetapparatuur

De deelnemer zorgt ervoor dat het eventueel gebruik van meetapparatuur geen negatieve invloed heeft op de voederveiligheid.

Toelichting

Denk bij het onderhoud van meetapparatuur ook aan het kalibreren.

5.3.3 Reiniging

De deelnemer moet ervoor zorgen dat tijdens alle relevante fasen van de collectie en opslag van diervoeders de normen voor reiniging zodanig worden gehandhaafd dat blootstelling aan ongedierte en pathogenen geminimaliseerd wordt.

Een reinigingsprogramma moet opgesteld worden en de deelnemer moet borgen dat de collectie- en opslagfaciliteiten ~~op zodanige wijze gereinigd worden dat dit voldoende is~~ om de veiligheid van het diervoeder te allen tijde in stand te houden.

Reinigings- en desinfectieprogramma's moeten gecontroleerd worden op geschiktheid en effectiviteit. Een daartoe bevoegde persoon moet inspecties uitvoeren betreffende de staat van reiniging en een register moet worden bijgehouden van al deze inspecties.

Reinigings- en desinfectiemiddelen en andere chemicaliën die voor hygiënische doeleinden worden gebruikt, moeten – indien van toepassing - afzonderlijk worden opgeslagen in duidelijk geïdentificeerde ruimtes. Dit om het risico op onbedoelde of nalatige besmetting te voorkomen.

Machines of onderdelen daarvan, en ook opslagruimten die in aanraking komen met droge diervoeders moeten gedroogd worden na natte reiniging of moeten droog zijn voor ze weer ingezet worden.

Toelichting

Bij het schoonmaken worden vuil en resten verwijderd die een bron van besmetting kunnen vormen. De benodigde schoonmaakmethodes en -materialen zijn

afhankelijk van de aard van het bedrijf en daaronder kan ook desinfectie en hygiënische behandeling vallen.

Er mogen alleen schoonmaak- en desinfectiemiddelen gebruikt worden die in contact mogen komen met diervoeders. Deze worden gebruikt volgens de gebruiksaanwijzing van de producent en de bijbehorende eisen en voorwaarden in de veiligheidsgegevens van het product. Wanneer schoonmaak- en desinfectiemiddelen in contact komen met diervoeders, dient de deelnemer te borgen dat de beheersingssystemen te allen tijde zorgen voor de juiste en effectieve verdunningsniveaus. Hiervoor kan de deelnemer gebruik maken van de informatie op de gebruiksaanwijzing van het gebruikte schoonmaak- of desinfectiemiddel.

Het reinigingsprogramma dient ten minste de volgende elementen te bevatten:

- a. Bedrijfsruimtes*
- b. Apparatuur en (interne) transportsystemen*
- c. Betrokken functies / medewerkers*
- d. Wanneer er gereinigd wordt (In welke situaties? Wanneer wordt er besloten om te reinigen?)*
- e. Wijze van reiniging*
- f. De schoonmaakmiddelen. Deze dienen te worden geregistreerd en zijn geschikt voor het gebruiksdoel.*

Reinigingsactiviteiten mogen geen enkel risico voor de voederveiligheid opleveren. Let erop dat resten van reinigings- en desinfectiemiddelen niet onnodig achterblijven op of in de schoongemaakte apparatuur, ruimtes, eens

Denk – als transport wordt uitgevoerd – ook aan het reinigen van de transportmiddelen.

5.3.4 Voorkoming en beheersing van ongedierte

De deelnemer moet alles doen wat redelijkerwijze mogelijk is om vogels, ongedierte en huisdieren te weren uit de bedrijfsruimtes en hun aanwezigheid te voorkomen. De deelnemer moet maatregelen nemen om te voorkomen dat ongedierte zich op bedrijfsterreinen of in gebouwen bevindt. De deelnemer moet een programma opstellen, documenteren en uitvoeren voor het beheersen en bestrijden van het ongedierte.

Medewerkers moeten - indien van toepassing- voldoen aan de wettelijke bepalingen als zij bestrijdingsbehandelingen uitvoeren.

Activiteiten in het kader van ongediertebestrijding moeten gepland, uitgevoerd en geregistreerd worden. De documenten waarin de bestrijdingsactiviteiten worden bijgehouden moeten aantonen dat de eisen en voorwaarden nageleefd worden.

Toelichting

Denk aan:

- a. Gebouwen worden in goede staat gehouden door middel van reparaties en onderhoud ter voorkoming van binnendringing van ongedierte.*
- b. Potentiële broedplekken dienen voorkomen te worden.*
- c. Deuren worden waar mogelijk gesloten en zijn goed sluitend. In gesloten toestand kan ongedierte niet binnendringen.*

- d. *Gaten, afvoerpijpen en -putjes en andere plaatsen waardoor ongedierte binnen kan dringen, dienen afgesloten te blijven wanneer dat mogelijk is. Wanneer afsluiten niet mogelijk is, worden horren of metalen zeefdeksels toegepast om de mogelijkheid van ongedierte te minimaliseren.*
- e. *Dieren worden indien mogelijk buiten de terreinen van de bedrijfsruimten gehouden alsook buiten het omliggende gebied van opslagplaatsen en bedrijfsruimten. Wanneer de aanwezigheid van vogels of andere dieren onvermijdelijk is, zijn er procedures ingesteld ter bescherming van de diervoeders tegen potentiële besmetting.*
- f. *In gevallen waar afschieten van ongedierte wettelijk is toegestaan en een van de onderdelen van het ongediertebestrijdingsprogramma is, wordt geen lood of andere giftige ammunitie gebruikt.*
- g. *Alle lokdoosjes zijn op hun plaats bevestigd, tenzij dit om een specifieke reden niet mogelijk is.*
- h. *Open lokdoosjes en losse lokproducten worden niet opgesteld in ruimtes waar hun gebruik of aanwezigheid een gevaar kan vormen voor grondstoffen of diervoeders.*

Procedures voor ongediertebestrijding worden vastgelegd en borgen dat materialen die bedoeld zijn voor het doden of afweren van ongedierte geen diervoeders kunnen besmetten. Registers voor ongediertebestrijding houden het volgende in:

- a. *Gedetailleerde gegevens van alle gebruikte middelen die in gebruik zijn, samen met de desbetreffende veiligheidsgegevens van het product;*
- b. *Kwalificaties (indien wettelijk vereist) van het personeel dat betrokken is in activiteiten betreffende ongediertebestrijding. In sommige landen vereist de wetgever dat de betrokken medewerkers gediplomeerd zijn, als zijn bestrijdingsbehandelingen uitvoeren;*
- c. *Plattegronden waarop de locatie van lokdoosjes en het type lokproducten aangegeven wordt;*
- d. *Gedetailleerde gegevens over corrigerende maatregelen die geïmplementeerd zijn.*
- e. *Het uitvoeren van het ongediertebestrijdingsprogramma moet de deelnemer zodanig registreren, dat voor een ieder duidelijk is dat het programma correct wordt uitgevoerd.;*

5.3.5 Afvalbeheer

Alle stoffen die beschouwd worden als afval, moeten als zodanig visueel gemarkeerd zijn en op zodanige wijze afgeschermd zijn dat elke kans op fouten of oneigenlijk gebruik geëlimineerd wordt.

Het afval moet verzameld worden en opgeslagen worden in afzonderlijke bakken of emmers. Deze moeten gemakkelijk als zodanig herkenbaar zijn en moeten afgesloten zijn in verband met voorkoming van ongedierte.

5.3.6 Glas en breekbaar materiaal

De deelnemer moet borgen dat glas en ander breekbaar materiaal geen gevaar vormt voor de diervoeders. Elke redelijke inspanning moet worden ondernomen ter minimalisering van het risico op glasbreuk en om ervoor te zorgen dat de diervoeders niet besmet kunnen worden als glasbreuk onverhoopt voorkomt.

5.4 Identificatie en traceerbaarheid/monstername

5.4.1 Identificatie en traceerbaarheid

Diervoeders moeten in alle stadia van de collectie, opslag, handel en transport traceerbaar te zijn, zodat zij in voorkomende gevallen op gerichte en nauwkeurige wijze onmiddellijk uit de handel kunnen worden genomen en/of de klanten adequaat kunnen worden geïnformeerd. De deelnemer dient, voor dit doel, een interne traceerbaarheidsprocedure op te stellen.

De deelnemer moet passende maatregelen nemen om te borgen dat de producten effectief kunnen worden getraceerd gedurende elk van de fases die hierboven aangegeven zijn en waarvoor de deelnemer verantwoordelijk is. Daartoe moet de deelnemer een register bijhouden met de relevante gegevens met betrekking tot inkoop, productie en aflevering, dat kan worden gebruikt om de producten doeltreffend van ontvangst tot aflevering te traceren.

De deelnemer moet de benodigde informatie binnen 4 uur beschikbaar hebben, tenzij de bevoegde autoriteiten hiervoor een kortere periode hebben vastgesteld.

Zie D2.4 *Richtlijnen traceerbaarheid* voor meer informatie over het opstellen van een interne traceerbaarheidsprocedure.

De deelnemer moet ten minste de volgende gegevens vastleggen voor alle producten en diensten:

- a. Naam- en adresgegevens van de leveranciers en klanten;
- b. Afleveringsdatum;
- c. Soort product of dienst;
- d. Aantal producten;
- e. Batchnummer indien van toepassing.
- f. Transport / distributie gegevens (wanneer de deelnemer verantwoordelijk is voor transport)

De deelnemer moet zelf vast stellen of het noodzakelijk is om andere gegevens ook vast te leggen.

Bij verkoop van los zakgoed volstaat een duidelijke aanduiding ten behoeve van de traceerbaarheid op de zakken.

Toelichting

De diervoederwetgeving vereist dat diervoeders en alle andere producten bedoeld voor verwerking in een diervoeder, of waarvan kan worden verwacht dat zij worden verwerkt in diervoeder, traceerbaar zijn in elke stap van het productieproces. Indien nodig kunnen op deze manier de betreffende producten onmiddellijk uit de handel worden genomen en/of de klanten correct en specifiek worden geïnformeerd.

Het batchnummer kan ook worden aangeduid met het batchnummer van de producent, een referentienummer, een eigen batchnummer of een partijnummer.

Indien de deelnemer diervoeders opslaat als dienstverlening, dient hij leveranciers en klanten te lezen als opdrachtgever.

5.4.2 Monstername

Daarnaast moeten in het kader van traceerbaarheid voldoende monsters worden genomen van binnenkomende diervoeders en (indien van toepassing) technische hulpstoffen en/of uitgaande diervoeders. Dit moet plaatsvinden volgens een vooraf door de deelnemer bepaalde procedure.

Deze monsters moeten:

- a. zodanig verpakt worden dat vervalsing niet mogelijk is;
- b. van etiketten worden voorzien zodat de monsters gemakkelijk geïdentificeerd kunnen worden;
- c. zodanig worden bewaard dat verandering van de samenstelling of aantasting van de monsters uitgesloten is;
- d. ter beschikking van de bevoegde autoriteiten worden gehouden gedurende een periode die is afgestemd op het gebruik waarvoor de diervoeders in de handel worden gebracht.

Zie hiervoor GMP+ BA13 *Minimumvoorwaarden monstername*.

De deelnemer kan afspraken maken met derden (bijv. de producent of leverancier) over het nemen en bewaren van monsters volgens bovenstaande voorschriften en met bovenstaand doel. In dat geval dient de deelnemer een schriftelijke overeenkomst te hebben met die derde partij.

Toelichting

Binnen de GMP+ FSA module worden alle deelnemers die fysiek producten bewerken, produceren of importeren verplicht om monsters te nemen. Voor alle andere bedrijven (bv. handelaren) hangt de verplichting voor het nemen van monsters af van de interpretatie van diervoederwetgeving door de bevoegde autoriteiten.

Een handelaar hoeft dus niet van alle verkochte diervoeders zelf een monster te bewaren, mits hij de verzekering heeft dat bijvoorbeeld de afnemer een monster heeft dat in geval van calamiteiten voor de bevoegde autoriteit beschikbaar is.

5.5 EWS en Recall

De deelnemer heeft een procedure voor het (vroeg-)tijdig signaleren en behandelen van signalen, die er op duiden dat de veiligheid van een diervoeder niet in overeenstemming zal kunnen zijn met de wettelijke dan wel in de GMP+ FSA module vastgelegde normen, de gebruikelijke handelskwaliteit en die tot schade kunnen leiden voor volgende schakels in de keten. Op grond hiervan worden signalen beoordeeld.

Indien wordt ontdekt dat een diervoeder niet voldoet aan:

- a. de wettelijke voorwaarden m.b.t. veiligheid, of
  - b. de gebruikelijke handelskwaliteit, of
  - c. de voorwaarden van het GMP+ certificatieschema,
- dan onderneemt de deelnemer volgende acties:
- a. de afnemers informeren:
    - Indien de maximum toegestane waarde(n) aan ongewenste stoffen in diervoeder worden overschreden, zoals gedefinieerd in wetgeving of/en GMP+ BA1 *Specifieke voederveiligheidsnormen*, dienen de afnemers binnen 12 uur na bevestiging van de verontreiniging op de hoogte te worden gesteld.

- In geval van alle andere waargenomen tekortkomingen en onregelmatigheden (anders dan klachten, zie GMP+ BA5) buiten de invloedssfeer van de deelnemer, die gevolgen zouden kunnen hebben voor de afnemers, dienen de afnemers zo snel mogelijk op de hoogte gesteld te worden, en
- b. onverwijld (laten) blokkeren van het diervoeder, en
- c. terughalen van het diervoeder en zorg dragen dat het diervoeder buiten de diervoeder- en veehouderijsector blijft.

Uitzondering hierop is wanneer de deelnemer kan aantonen dat de afwijking zonder nadelige gevolgen is voor de gezondheid van dier en mens. Voorwaarde blijft dat de wettelijke normen niet overschreden mogen worden.

De deelnemer dient GMP+ International en de certificatie-instelling op de hoogte te stellen in overeenstemming met GMP+ BA5 *Minimumvoorwaarden EWS*. Indien het een wettelijke verplichting is, dan dient de deelnemer de tekortkoming ook te melden aan de bevoegde autoriteit in het land of de regio van vestiging.

De deelnemer moet voor bovenstaande acties een recall procedure opstellen. Na het vaststellen van de recall-procedure moet er binnen 3 maanden een recall-simulatie uitgevoerd worden. Daarna moet de recall-simulatie iedere 12 maanden herhaald worden. Van deze recall-simulatie moeten de ervaringen vastgelegd worden.

Toelichting

Op de website van GMP+ International is een richtlijn gepubliceerd met informatie over recalls en hoe een procedure voor recall opgezet en geïmplementeerd kan worden.

De diepgang en omvang van de jaarlijkse recallsimulatie kan variëren, en mag bijv. afhangen van aanpassingen die in de bedrijfsorganisatie of –voering zijn doorgevoerd.

Als onderdeel van de recall-procedure dient er een lijst te worden opgesteld en bijgehouden van alle relevante contactpersonen, inclusief contactpersonen van de bevoegde autoriteit, die gewaarschuwd moeten in de volgende omstandigheden:

- a. *In het geval van een ernstig veiligheidsrisico;*
- b. *Wanneer wettelijke limieten zijn overschreden en door de landelijke wetgeving een waarschuwing of melding is vereist in dergelijke gevallen;*

Onderdelen van de recall-procedure zijn bijvoorbeeld:

- a. *Het identificeren van afwijkende batches / partijen diervoeder, waaronder ook de gevolgen voor andere diervoeders, batches / partijen of grondstoffen.*
- b. *Het borgen dat - in het geval van recall van een niet-diervoederproduct – de recall van een diervoeder wordt overwogen en, indien nodig, wordt uitgevoerd;*
- c. *Het identificeren van de locatie van de betreffende partijen / batches.*
- d. *Beheer van teruggeroepen diervoeders, waaronder ook het afscheiden van andere producten.*
- e. *Het documenteren van de bestemming van eventuele teruggeroepen producten.*

6 HACCP

6.1 Planning van de realisatie van veilig diervoeder

De deelnemer moet borgen dat een of meer schriftelijke procedures op basis van HACCP-principes ingevoerd, geïmplementeerd en in stand gehouden worden.

Het gaat om de volgende principes:

- a. een gevarenanalyse uitvoeren
- b. de kritische beheersingspunten bepalen (CCP's)
- c. normen bepalen voor de CCP's
- d. een monitoringsplan voor de CCP's opstellen en implementeren
- e. corrigerende maatregelen definiëren
- f. het HACCP-plan valideren en verifiëren
- g. het HACCP-plan documenteren en registreren

Om deze principes met succes toe te passen, moet de deelnemer eerst voldoen aan een aantal voorwaarden, en wel:

- a Een HACCP-team samenstellen (paragraaf 6.2);
- b Producten en processen omschrijven, inclusief het gebruiksdoel (par. 6.3)
- c Een basisvoorwaardenprogramma opstellen en implementeren (hoofdstuk 5).

Toelichting

Zie GMP+ D2.1 'Richtlijn HACCP GMP+' op de website van GMP+ International voor een omschrijving van een stappenplan voor de toepassing van de HACCP-principes.

Het resultaat van de toepassing van de principes van HACCP kan worden geregistreerd in een zogenoemd HACCP-plan. Een HACCP-plan is een document dat opgesteld is in overeenstemming met de HACCP-principes. Daarbij wordt geborgd dat significante gevaren voor de voedsel- en voederveiligheid in de sector van de voederketen beheerst worden.

6.2 HACCP team

Voor het opstellen van een HACCP-systeem moet de deelnemer een HACCP-team samenstellen. Dit team moet een effectief HACCP-plan op stellen.

Het HACCP-team moet bestaan uit personeel vanuit alle relevante bedrijfsactiviteiten en functies binnen het bedrijf, en ten minste één lid moet aantoonbare kennis van en/of ervaring met het toepassen van de HACCP-principes hebben.

Het HACCP- team moet een gevarenanalyse uitvoeren die als doel heeft het identificeren en bewaken van risico's die een negatief effect kunnen hebben op de veiligheid van de diervoeders.

Het HACCP-team moet voldoende expertise hebben in verschillende disciplines, of moet in staat zijn hierop terug te vallen, voor het uitvoeren van de gevarenanalyse en het opstellen en onderhouden van het noodzakelijke voederveiligheids-systeem.

De namen van de leden van het HACCP-team moeten in de HACCP-documentatie opgenomen zijn.

Het is acceptabel dat individuele medewerkers verschillende rollen vervullen binnen het HACCP-team. Ook kan de deelnemer externe personen inzetten of externe bronnen raadplegen op voorwaarde dat het team effectief kan functioneren.

Toelichting

Een HACCP-plan is een document dat opgesteld is in overeenstemming met de HACCP-principes en stelt zeker dat significante gevaren voor de voedsel- en voederveiligheid beheerst worden.

Er wordt van de deelnemer een redelijke inspanning gevraagd om te zorgen dat er een HACCP-team wordt samengesteld met leden uit verschillende delen van het bedrijf. Indien een deelnemer geen mogelijkheid heeft om een volledig team samen te stellen mag het team ook bestaan uit bijvoorbeeld de deelnemer zelf met hulp van een extern adviesbureau.

6.3 Omschrijving van producten en processen

6.3.1 Bepaling van eisen

De deelnemer moet alle eisen bepalen met betrekking tot de diervoeders, inclusief de opslag- en/of transporteisen:

- a. Wettelijke eisen met betrekking tot diervoeders en de collectie, opslag en handel hiervan, en
- b. Alle aanvullende eisen die te maken hebben met voederveiligheid, of die nodig zijn voor het gespecificeerde of voorgenomen gebruik, indien dit bekend is.

Communicatie met klanten moet in ieder geval duidelijkheid geven over:

- a de eisen van de klant met betrekking tot de veiligheid van diervoeders, en/of
- b andere bijzondere eisen van de klant. Wanneer de klant deelneemt aan een bepaald voederveiligheidsprogramma, moet de deelnemer ervoor zorgen dat hij (d.w.z. de deelnemer) de specifieke eisen van dat programma begrijpt, bepaalt en naleeft, bijvoorbeeld de specifieke condities waaronder de opslag of transport plaats moet vinden.

Elk soort *voedermiddel* dat wordt ingekocht of ontvangen moet opgenomen zijn (met een generieke risicobeoordeling) in de Feed Support Products (de FSP). Als de deelnemer een *voedermiddel* inkoop/ontvangt:

- a waarvoor geen risicobeoordeling is opgenomen in de Feed Support Products van GMP+ International, of
- b met behulp van een productiemethode die niet overeenkomt met een van de risicobeoordelingen die reeds opgenomen zijn in de Feed Support Products van GMP+ International,

dan moet de deelnemer vooraf borgen dat een (deel van de) risicobeoordeling wordt opgenomen in de FSP. Het bovenstaande is niet van toepassing op voedermiddelen die alleen verhandeld worden voor diervoeder voor **huisdieren niet-voedselproducerende dieren**.

Toelichting

Zie voor de relevante eisen in de context van de GMP+ Feed Safety Assurance module (FSA) vooral:

- a. GMP+ BA1 Specifieke voederveiligheidsnormen,
- b. GMP+ BA3 Minimumvoorwaarden negatieve lijst,
- c. GMP+ BA4 Minimumvoorwaarden inspectie en analyse
- d. GMP+ BA10 Minimumvoorwaarden inkoop.

Zie de website van GMP+ International voor de procedure betreffende het insturen van een risicobeoordeling voor publicatie in de Feed Support Products.

Een generieke risicobeoordeling van een toevoegingsmiddel hoeft niet opgenomen te worden in de Feed Support Products van GMP+ International.

6.3.2 Specificatie van diervoeders

De deelnemer moet alle (veiligheids-)voorwaarden met betrekking tot de diervoeders bepalen en specificeren. Per diervoeder moet er een beschrijving zijn, op basis van de hierboven genoemde eisen.

Deze specificatie moet een reikwijdte hebben vanaf de bij het voortbrengingsproces gebruikte producten tot en met de aflevering.

Wanneer eisen worden aangepast, moet de deelnemer ervoor zorgen dat de relevante specificatie aangepast wordt en dat de relevante personeelsleden op de hoogte zijn van de veranderingen. Deze specificatie moet actueel worden gehouden.

In de specificaties moeten minimaal - voor zover van toepassing- zijn opgenomen:

- a. Kenmerken van het diervoeder
  1. Algemene gegevens (benaming, codering, herkomst, wijze van ontstaan/productie etc);
  2. Samenstelling (chemisch, fysisch, microbiologisch)
  3. Gebruikte grond- en hulpstoffen (inclusief toevoegingsmiddelen en technische hulpstoffen indien van toepassing);
  4. Productnormen/eisen (diervoederwetgeving; afspraken met afnemers) en toleranties; Binnen de GMP+ Feed Safety Assurance module moeten de diervoeders ten minste voldoen aan de relevante productnormen die vastgesteld zijn in GMP+ BA1 *Specifieke voederveiligheidsnormen*.
  5. Overige kenmerken (o.a. opslag, verpakking).
- b. Kenmerken voor het gebruik:
  1. Bedoeld gebruik;
  2. Verwerkingsvoorschriften;
  3. Toedieningsvoorschriften
  4. Opslagcondities;
  5. Houdbaarheid;
  6. Voorwaarden en afspraken met betrekking tot transport en plaats van aflevering;
  7. De wettelijke vermeldingen zoals aangegeven op de verpakking of op begeleidende documenten.

Toelichting

De GMP+ FSA module is gericht op de borging van voedselveiligheid. Een specificatie bevat in elk geval informatie over veiligheidsaspecten. Specificaties van het eindproduct bieden een eerste indicatie van mogelijke gevaren. In aanvulling op de ingrediënten die gebruikt worden (grondstoffen, toevoegingsmiddelen, technische hulpstoffen) worden ook andere elementen genoemd die een invloed uitoefenen op de veiligheid van voeding en diervoeder. Het kan daarbij gaan om chemische, fysieke en microbiologische kenmerken (bijvoorbeeld vervuilende of ongewenste stoffen) of de gewenste condities voor collectie, opslag en transport.

Er wordt daarbij rekening gehouden met de voorwaarden en normen die opgenomen zijn in de verschillende bijlagen van de GMP+ standaard en deze worden indien nodig opgenomen in de specificatie.

Let op: Niet altijd zijn alle onderdelen volledig te specificeren. Dit geldt met name voor de onder b) genoemde onderdelen.

Uit overwegingen van doelmatigheid mag worden gekozen voor het formeren van groepen diervoeders. Belangrijk hierbij is dat:

- a. specifieke verschillen tussen de afzonderlijke te produceren diervoeders kritisch worden bekeken;*
- b. de opslagcondities gelijkwaardig zijn;*
- c. geen belangrijke aspecten met betrekking tot productveiligheid worden vergeten.*

Met toedieningsvoorschriften worden de voorschriften bedoeld voor directe voeding aan dieren, maar ook de voorschriften voor de bewerking of voor verwerking in bijvoorbeeld mengvoeders.

Voor het maken van productspecificaties van primaire producten mag de deelnemer gebruik maken van externe bronnen, zoals sectorale specificaties. Deze specificatie dient dan wel goed te worden gecontroleerd op juistheid en volledigheid en waar nodig aangepast worden.

Een handelaar kan gebruik maken van de specificaties die door de producent zijn opgesteld. Zie ook GMP+ D 2.5 'Handleiding leveranciersbeoordeling'.

6.3.3 Omschrijving van het proces

Het HACCP-team moet een omschrijving van het proces opstellen in de vorm van stroomschema's en een plattegrond (indien relevant) waardoor de organisatie gevaren kan identificeren en beoordelen.

De stroomschema's en de plattegrond moeten geverifieerd worden door het HACCP-team en moeten actueel gehouden worden.

De stroomschema's moeten ten minste voldoen aan de volgende eisen:

- a. Ze moeten alle afzonderlijke stappen in het proces weergeven, vanaf inkoop tot en met aflevering. Daaronder vallen ook alle werkzaamheden die uitbesteed worden en een beschrijving van alle gebruikte producten inclusief hulpstoffen, klantretouren en afval dat tijdens het proces ontstaat.

- b. Ze moeten duidelijk en accuraat zijn en **voldoende** gegevens bieden voor het vaststellen van mogelijke gevaren;

De infrastructuur van het bedrijf als geheel moet weergegeven worden in een plattegrond, waaronder het volgende is begrepen:

- a. de bedrijfseenheden, opslagruimte en personeelsfaciliteiten;
- b. de gebieden / ruimtes waar kruisbesmetting of incidenteel contact mogelijk is tussen smeermiddelen en koelmiddelen, onbehandelde- en behandelde diervoerders, verpakkingen, pallets en dergelijke.

Toelichting

Zie de HACCP-Handleiding op de website van GMP+ International voor een overzicht van bruikbare symbolen waarmee een proces schematisch kan worden beschreven.

Het opstellen van een plattegrond is alleen relevant wanneer de deelnemer diervoerders fysiek ontvangt en opslaat.

6.4 Gevarenanalyse

6.4.1 Identificatie van gevaren

Het HACCP-team moet alle potentiële gevaren identificeren en documenteren die een negatief effect op de voederveiligheid kunnen hebben.

De gevarenidentificatie is gebaseerd op:

- a. Grondstoffen en hulpstoffen;
- b. De specificatie van het diervoeder;
- c. De inrichting van het bedrijf en de ingezette middelen;
- d. Het opgestelde stroomschema;
- e. De opgestelde plattegrond;
- f. Ervaring, expertise, onderzoek en andere informatiebronnen (intern/extern);
- g. De generieke risicobeoordeling die is opgenomen in de Feed Safety Database (indien van toepassing).

Voor elk gevaar registreert het HACCP-team ook een acceptabel niveau voor aanwezigheid in het diervoeder waarbij ten minste naleving wordt bereikt van de wettelijke normen en de normen die zijn opgenomen in de GMP+ FSA module. Zie hiervoor GMP+ BA1 *Specifieke voederveiligheidsnormen*.

6.4.2 Risico-inschatting

Het HACCP-team voert een risico-inschatting uit voor elk geïdentificeerd gevaar. Dit wordt systematisch uitgevoerd. Het doel hiervan is te bepalen of een gevaar van zodanige aard is dat het opheffen hiervan of beperking tot een acceptabel niveau essentieel is voor het verwerken en/of behandelen van veilige diervoeders.

6.5 Vaststellen beheersmaatregelen en CCP's (kritische beheersingspunten)

6.5.1 Het vaststellen van specifieke beheersmaatregelen

Het HACCP-team moet de maatregelen vastleggen en te implementeren voor het beheersen van alle risico's waarvoor op basis van de gevarenanalyse is vastgesteld dat deze een negatief effect kunnen hebben op voedselveiligheid.

Meer dan één beheersmaatregel kan nodig zijn voor het beheersen van een risico en meer dan één risico kan worden beheerst met één beheersmaatregel.

6.5.2 De kritische beheersingspunten bepalen (CCP's)

Het HACCP-team moet vervolgens bepalen of deze beheersmaatregel de laatste maatregel vormt in het proces voor het beheersen van het risico. Als dit het geval is, is er sprake van een CCP (kritisch beheersingspunt). De motivatie voor het aanwezig zijn van een kritisch beheersingspunt (CCP) moet worden vastgelegd.

6.6 Bepalen van normen

Om te bepalen of een specifieke beheersmaatregel effectief werkt, moet het HACCP-team voor elk kritisch beheersingspunt (CCP) het volgende bepalen:

- a. welke parameters moeten worden gemeten, geanalyseerd of geobserveerd, en
- b. welke productnormen (actie- en afkeurgrenzen) van toepassing zijn voor deze parameters.

Bij het bepalen van de productnormen (actie- en afkeurgrenzen) moeten de bepalingen van de relevante diervoederwetgeving en de productnormen die zijn opgenomen in de GMP+ FSA module (in GMP+ BA1 *Specifieke voedselveiligheidsnormen*) nageleefd worden. Deze productnormen moeten altijd beschouwd worden als (contractuele) verplichtingen.

Toelichting

Bij het bepalen van de kritieke limieten of productnormen maakt de deelnemer gebruik van de bepalingen in hoofdstuk 6.3.

6.7 Monitoring

Een monitoringsplan, waarin in het bijzonder is opgenomen de beheersing van kritische beheersingspunten in het proces, moet worden opgesteld, vastgelegd en geïmplementeerd.

In het plan zijn opgenomen alle geplande metingen, analyses en observaties van kenmerken die aangeven dat de kritische beheersingspunten beheerst zijn. Dit is van toepassing op binnenkomende en uitgaande diervoeders.

Het monitoringsplan moet in elk geval in overeenstemming zijn met de eisen die in de GMP+ FSA module zijn vastgesteld (GMP+ BA4 *Minimumvoorwaarden inspectie en analyse*). De deelnemer moet de motivering voor de opzet van het monitoringsplan aangeven.

De resultaten van deze monitoring moeten worden geregistreerd.

Het monitoringsplan omvat:

- a. De procedures voor en de frequentie van de monsternamen;
- b. De (analyse) methoden en apparatuur die gebruikt worden. Deze methodes moeten geschikt zijn voor het bereiken van de geplande resultaten;
- c. De laboratoria, die voor de betreffende analyse(s) zijn geselecteerd;
- d. De frequenties van de analyses, controles en inspecties;
- e. Naleving van de specificaties - en de bestemming, in het geval aan de specificaties niet voldaan is;
- f. Alle geplande inspecties, controles en analyses;
- g. De instructies voor het uitvoeren van de inspecties en controles;
- h. Het personeel dat verantwoordelijk is voor het uitvoeren van de monitoringswerkzaamheden;
- i. Het personeel dat verantwoordelijk is voor het beoordelen van de resultaten van het monitoringsplan;
- j. Het personeel dat verantwoordelijk is voor het vrijgeven van de diervoeders.

De deelnemer moet zorg dragen voor de juiste identificatie en opslag van de monsters (gedurende de periode die voor dit type monster van toepassing is) die in het kader van het monitoringsplan zijn genomen. Zie ook GMP+ BA13 *Minimumvoorwaarden monsternamen*.

De deelnemer moet binnen het kader van het feed safety management system de relevante analyses bij voorkeur uit laten voeren door een daarvoor in de GMP+ FSA module geaccepteerd laboratorium. Zie GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop*. Het laboratorium dient ook voor de uitgevoerde analyse geaccrediteerd te zijn.

Toelichting

Bovenstaande betekent natuurlijk niet dat een deelnemer zelf een laboratorium moet hebben. Hij kan er ook voor zorgen dat hij gebruik kan maken van de diensten van een extern laboratorium.

Naast GMP+ B10-gecertificeerde laboratoria zijn ook ISO 17025-laboratoria geaccepteerd in de GMP+ FSA module. Het is belangrijk om vast te stellen dat de betreffende analyse daadwerkelijk onder de accreditatie wordt uitgevoerd.

Bij voorkeur: Als het redelijkerwijs niet mogelijk is om gebruik te maken van een laboratorium met een ISO-17025-accreditatie voor de betreffende analyse, mag een deelnemer op dit moment ook gebruik maken van een

- a. *ISO-17025-laboratorium, dat is geaccrediteerd voor andere analyses*
- b. *ISO-9001(2008)-gecertificeerd laboratorium.*

Mocht een laboratorium niet aan bovenstaande voldoen dan is het in ieder geval belangrijk dat het laboratorium op een betrouwbare wijze analyseresultaten produceert waarover een derde, onafhankelijke partij zich een positief oordeel heeft gevormd.

Monitoring is niet enkel de analyse van diervoeders op contaminaties. Onder monitoring behoort bijvoorbeeld ook het controleren van een houdbaarheidsdatum op zakgoed.

Het is mogelijk om met een groep bedrijven een gezamenlijk monitoringsprogramma op te stellen. Voorwaarden hiervoor zijn terug te vinden in GMP+ BA4 Minimumvoorwaarden inspectie en analyse.
De deelnemer mag met zijn leverancier/afnemer afspraken maken over monitoring. Dit dient vast gelegd te worden in een contract.
Uitslagen van analyses die zijn gedaan i.k.v. een ander kwaliteitsprogramma (bijvoorbeeld van de leverancier) mogen ook worden gebruikt, mits deze voldoen aan de eisen in deze paragraaf en GMP+ BA4 Minimumvoorwaarden inspectie en analyse.

6.8 Corrigerende maatregelen

De deelnemer moet ervoor zorgen dat alle gevallen van afwijking van de eisen in deze standaard worden bijgehouden en gecontroleerd om oneigenlijk gebruik van diervoeders of ongeoorloofde levering van diervoeders te voorkomen. Deze inspecties en daarmee verband houdende verantwoordelijkheden en competenties voor het omgaan met afwijking moeten vastgelegd worden in een procedure.

De deelnemer moet op een van de volgende manieren met afwijkingen met betrekking tot een diervoeder omgaan, en over aantoonbaar bewijs daarvan te beschikken:

- a door het nemen van maatregelen voor het opheffen van de waargenomen afwijking;
- b door het toestaan van gebruik, vrijgave of acceptatie met goedkeuring van een daartoe bevoegd overheidsorgaan;
- c door het nemen van maatregelen om het oorspronkelijke gebruiksdoel of de oorspronkelijke toepassing uit te sluiten. Indien producten niet meer geschikt zijn voor gebruik als diervoeder, moeten deze een bestemming krijgen, in overeenstemming met de bepalingen in de van toepassing zijnde wetgeving.

Als een afwijking gecorrigeerd is, moet dit opnieuw geverifieerd worden om aan te tonen dat nu wel voldaan wordt aan alle eisen.

Toelichting

Denk er aan om van het soort afwijking en de maatregelen die daaropvolgend genomen zijn (waaronder ook eventuele goedkeuringen die in dat verband verkregen zijn) gegevens bij te houden en/of een aantoonbaar bewijs te bewaren

Deze inspectie dient ter identificatie, documentatie, evaluatie, afscheiding (indien dat praktisch haalbaar is) en verwijdering van het diervoeders dat niet voldoet en als mededeling aan de betrokken belanghebbende partijen, zowel intern als extern.

6.9 Validatie en verificatie

6.9.1 Validatie

Voordat gestart wordt met het uitvoeren van het HACCP-plan, dient de deelnemer te valideren dat de gekozen beheersmaatregelen effectief zijn om de risico's te beheersen. Indien de validatie aantoont dat de gekozen beheersmaatregelen niet effectief zijn, dient de deelnemer aanvullende maatregelen te treffen.

De validatie mag worden uitgevoerd door (leden van) het HACCP-team. Er moeten ook onafhankelijke personen betrokken worden bij de validatie, tenzij dit redelijkerwijs niet mogelijk is. De deelnemer dient dit dan wel te motiveren (zie toelichting).

De personen die betrokken zijn bij de validatie en de activiteiten die zij uitvoeren moeten duidelijk vastgelegd zijn.

Toelichting

Het doel van validatie is het vooraf onafhankelijk vaststellen dat de gevaren die door het HACCP-team zijn vastgesteld compleet en correct zijn en dat deze effectief beheerst worden met behulp van het HACCP-plan.

Er wordt van de deelnemer een redelijke inspanning gevraagd om te zorgen dat een onafhankelijke beoordeling van het HACCP-plan plaatsvindt. Denk hierbij aan het inschakelen van een adviseur, een medewerker, een medewerker van een ander bedrijf met soortgelijke activiteiten of iemand anders die kritische vragen over het opgestelde HACCP-plan kan stellen, bijvoorbeeld de afnemer. Indien een deelnemer geen mogelijkheid heeft een onafhankelijk persoon te betrekken bij de validatie, mag hij een niet-onafhankelijke validatie uitvoeren. Deze validatie wordt dan bijvoorbeeld uitgevoerd door het HACCP-team zelf.

Het verzamelen en beoordelen van objectieve gegevens (zoals analyses) kan veel inzicht geven in het effectief functioneren van het HACCP-plan. Zie hiervoor paragraaf 8.3

6.9.2 Verificatie

Nadat het HACCP-plan is opgezet moet periodiek (minimaal jaarlijks) verificatie van (elementen van) het systeem plaatsvinden. Verificatie is het gebruik van aanvullende informatie om te toetsen of het systeem nog effectief is en of het wordt gebruikt zoals was bedoeld. Verificatie wordt door het HACCP team uitgevoerd en gedocumenteerd. Zie verder paragraaf 8.3

Toelichting

Verificatie is het gebruik van aanvullende informatie om te toetsen of het systeem nog effectief is en of het wordt gebruikt zoals was bedoeld.

De verificatie van het HACCP-plan wordt vaak als onderdeel van een algehele beoordeling van het managementsysteem uitgevoerd. Nadere voorwaarden voor een integrale beoordeling zijn om die reden vastgelegd in paragraaf 8.3 'Beoordeling van het managementsysteem en verbeteringen'.

Meer informatie over verificatie van het HACCP-plan is te vinden in de HACCP handleiding die te vinden is op de website van GMP+ International.

7 BEHEERSING VAN OPERATIONELE ACTIVITEITEN

Toelichting:

In onderstaande tabel zijn de paragrafen weergegeven waarin voor de verschillende activiteiten voorwaarden zijn opgenomen

Paragraaf	Handel	Op- & over- slag	Transport*
7.1	X		
7.2		X	
7.3			X

* Indien de deelnemer niet verantwoordelijk is voor het transport (bijvoorbeeld omdat de afnemer de diervoeders zelf komt afhalen) gelden toch enkele voorwaarden i.v.m. correcte aflevering. Zie hiervoor paragraaf 7.3.5.

7.1 Handel in diervoeders

7.1.1 Algemeen

De deelnemer moet borgen dat de handel in diervoeders in overeenstemming is met de voorwaarden en eisen van GMP+. De handel in diervoeders moet duidelijk en overzichtelijk worden geadministreerd.

Een procedure moet opgesteld worden voor het hele handelsproces. Specificaties moeten onderdeel vormen van de inkoopdocumenten en -contracten.

Toelichting:

Het handelsproces (op zich) is een belangrijk proces dat op adequate wijze moet worden beheerst om de veiligheid van de diervoeders te kunnen borgen. Enerzijds heeft een handelaar te maken met een klant die (specifieke) eisen heeft met betrekking tot de diervoeders, en anderzijds met leveranciers die diervoeders kunnen leveren.

Let op: Als een handelaar ook voor opslag verantwoordelijk is, zie dan ook paragraaf 7.2.

7.1.2 Inkoop

7.1.2.1 Algemeen

De deelnemer moet er voor zorgen dat ingekochte diervoeders, en eventuele andere producten en diensten voldoen aan de gespecificeerde inkoop-eisen.

Indien de deelnemer een geborgd product of dienst (GMP+ geborgd of gelijkwaardig) wil aanschaffen, is het zijn verantwoordelijkheid om dit op aantoonbare wijze te communiceren met de leverancier. dan is het zijn verantwoordelijkheid om dit als zodanig te specificeren in het contract of een ander officieel document. Dit specificatie is – uiteraard - niet van toepassing wanneer een geaccepteerde poortwachter optie voor inkoop van toepassing is. Zie hiervoor GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop*.

De deelnemer moet (potentiële) leveranciers selecteren en beoordelen en leveranciers kiezen die in staat zijn om diervoeders en/of diensten te leveren die voldoen aan de gespecificeerde eisen.

Met betrekking tot het bovenstaande moet de deelnemer ten minste voldoen aan de navolgende voorwaarden:

- a. Voorafgaand aan de inkoop van producten of diensten, moet de deelnemer een gevarenanalyse uitvoeren die op de HACCP-principes gebaseerd is. Op basis van deze gevarenanalyse en de kwaliteitsborging die door de leveranciers is verstrekt, moet de deelnemer een leverancier uitkiezen en zijn ingangscntrole dienovereenkomstig vaststellen.

Indien de deelnemer diervoeders of bepaalde diensten inkoop, moet de deelnemer er bovendien voor zorgen dat deze diervoeders of diensten:

- b. komen van leveranciers die op het moment van aflevering GMP+ gecertificeerd zijn; of
- c. komen van leveranciers die gecertificeerd zijn op basis van een standaard die geaccepteerd is in de GMP+ FSA module.
- d. Bepaalde diervoeders en diensten kunnen ook ingekocht worden zonder een van bovenstaande certificaten (dat wil zeggen van een niet gecertificeerde leverancier). Hiervoor zijn afzonderlijke voorwaarden vastgesteld. Zie GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop* voor meer gegevens over welke diervoeders en welke diensten dit betreft en voor nadere details over de mogelijkheden.

Toelichting

De gespecificeerde inkoop-eisen zijn gebaseerd op de eisen die gesteld worden aan het te leveren diervoeder (eindproduct; zie paragraaf 6.2).

*Binnen het kader van de GMP+ FSA module is certificatie voor de volgende diensten mogelijk: transport, op- en overslag en laboratoriumdiensten (onder de bijbehorende GMP+ standaard). Indien een deelnemer een van deze diensten inkoop, dient de deelnemer ervoor te zorgen dat deze diensten gecertificeerd zijn voor GMP+ of voor een andere standaard die als equivalent geaccepteerd is. Zie hiervoor GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop*:*

- a *voor het uitbesteden van opslag en transport gelden momenteel met name voor bedrijven buiten Nederland nog enkele bijzondere uitzonderingen. Zie hiervoor paragraaf 7.3 voor wat betreft het transport of GMP+ BA10 'Minimumvoorwaarden inkoop' voor wat betreft de opslag.*
- b *het uitbesteden van processen als bijv. drogen of verpakken, kan alleen bij gecertificeerde bedrijven, die geaccepteerd zijn binnen GMP+. Zie hiervoor GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop*.*
- c *wanneer een deelnemer andere soorten dienstverlening inkoop, bijvoorbeeld het schoonmaken van silo's, ongediertebestrijding, onderhoud van installaties en dergelijke, is een certificaat niet nodig. Hierbij behoeft 'slechts' voldaan te worden aan de onder d) genoemde voorwaarden (zie kader voor de toelichting).*

Andere producten zijn bijv. technische hulpstoffen of reinigings- en ontsmettingsmiddelen. Andere diensten zijn bijv. siloreiniging of ongediertebestrijding. Het gaat uiteraard om producten of diensten die van invloed kunnen zijn op de veiligheid van de diervoeders.

7.1.2.2 Inkoop in het kader van collectie

In de vorige paragraaf zijn algemene eisen gesteld voor inkoop door een handelsbedrijf. Voor collectie gelden deze eisen onverminderd, als wordt ingekocht bij bijv. een andere collecteur, een handelsbedrijf of van een gecertificeerde teler.

Voor directe aankoop van een niet-gecertificeerde teler zijn enkele bijzondere inkoopopties vastgelegd. Zie hiervoor GMP+ BA10 Minimumvoorwaarden inkoop, appendix 3 Annex 4.

Toelichting:

GMP+ gaat uit van een gesloten keten, dwz alle bedrijven in de keten zijn GMP+ gecertificeerd of gecertificeerd volgens een geaccepteerde andere standaard. De GMP+ keten start bij de teelt. De teler dient daarom al GMP+ gecertificeerd te zijn. De praktijk is echter dat veel telers deelnemen aan speciale teeltkwaliteitsprogramma's, die nationaal georiënteerd zijn. Het is ondoenlijk om met elk van deze programma's tot een uitwisselbaarheid of acceptatie te komen. Daarom zijn in GMP+ aparte inkoopregels voor het aankopen van voedermiddelen van niet-GMP+ gecertificeerde telers opgenomen in een zgn. poortwachtersprotocol.

7.1.3 Beoordeling van leveranciers

De deelnemer moet alle leveranciers elk jaar beoordelen. Hiertoe moeten criteria voor selectie, beoordeling, goedkeuring en evaluatie worden vastgesteld.

In aanvulling hierop geldt dat telers als groep mogen worden beoordeeld. De deelnemer motiveert de groepsindeling.

Toelichting:

Zie voor dit onderwerp ook GMP+ D 2.5 'Handleiding leveranciersbeoordeling'. Dit document is beschikbaar op de website van GMP+ International.

De collecteur heeft vaak te maken met veel leveranciers (telers). Een beoordeling kan dan niet voor elke individuele teler voor 100% worden ingevuld. De uitgevoerde gevarenanalyse kan dan bijvoorbeeld voor een groep 'identieke' telers gelden.

Er zijn ook allerlei praktische mogelijkheden denkbaar om met telers afspraken te maken. Belangrijk is daarbij wel dat een teler gewezen wordt op regels waaraan hij zich heeft te houden. Zie verder paragraaf 7.2.2 voor de voorwaarden voor ingangscontrole.

7.1.4 Verificatie van het ingekochte product

De deelnemer moet inspectieactiviteiten instellen en invoeren om te verifiëren dat de ingekochte diervoeders in overeenstemming zijn met de gespecificeerde eisen. Indien van toepassing, kunnen deze inspecties worden uitgevoerd door inspectiebedrijven. Zie voor het omgaan met afwijkende diervoeders paragraaf 7.1.5.

Als de deelnemer de diervoeders daadwerkelijk op de eigen vestiging ontvangt, zie voor de verificatie van het inkomende product paragraaf 7.2.

7.1.5 Afwijkende producten

De deelnemer moet een procedure opstellen die regelt hoe moet worden omgegaan met diervoeders die niet voldoen aan de specificaties.

Deze procedure moet de volgende elementen omvatten:

- a identificatie van de betreffende batches / partijen;
- b documentatie voor het beheren en bijhouden van afwijkende producten;
- c beoordeling van de oorzaak van de afwijking;
- d afscheiding van de betreffende batches / partijen;
- e communicatie met de betrokken partijen;
- f preventieve of corrigerende maatregelen ter voorkoming van herhaling van de afwijking.

De verantwoordelijkheid voor het inspecteren en verwijderen van afwijkende diervoeders moet worden gedefinieerd. Alle voorkomende gevallen van afwijking moeten worden gedocumenteerd, evenals de beslissingen die genomen worden met betrekking tot te ondernemen acties. Deze moeten worden genomen door hiertoe bevoegd personeel.

Afwijkende diervoeders moeten op een van de volgende wijzen worden behandeld:

- a afvoeren als afval of voor gebruik als biomassa;
- b bewerken zodat het geschikt is als diervoeder;
- c met concessies accepteren (indien schriftelijk overeengekomen met de klant);
- d als andere kwaliteit verkopen (indien het product voldoet aan de specificaties van een andere kwaliteit).

De eisen voor het bewerken van diervoeders die niet voldoen zodat het alsnog geschikt is als diervoeder moeten worden gedocumenteerd. Alle afwijkende diervoeders moeten na het uitvoeren van de bewerking opnieuw worden beoordeeld om te borgen dat de betrokken partij nu wel aan de gespecificeerde eisen voldoet.

De goedkeuring en het opnieuw bewerken (bijvoorbeeld met betrekking tot afgekeurde kwaliteit of klantretouren) moet worden beschouwd binnen het kader van het HACCP-plan.

Van klantretouren dient de kwaliteit (specificaties) bekend te zijn. De deelnemer moet informatie hebben waaruit blijkt of al dan niet vermenging of kruiscontaminatie op het externe bedrijf heeft plaatsgevonden. Voor het terughalen van externe retourstromen dient een procedure te zijn vastgelegd. De diervoeders die niet goedgekeurd kunnen worden, moeten als afval worden beschouwd en aantoonbaar op de juiste wijze worden afgevoerd.

Diervoeders die niet geheel voldoen aan de specificaties van de klant kunnen alleen aan de klant worden geleverd indien de klant schriftelijk op de hoogte is gesteld van het probleem en schriftelijk aan de deelnemer bevestigd heeft dat deze levering geaccepteerd wordt.

7.1.6 Verkoop en contracten

Specificaties van diervoeder moeten overeengekomen worden tussen de deelnemer en de koper en in een contract bevestigd te worden. De deelnemer moet borgen dat alle diervoeders geleverd worden volgens de afgesproken specificaties.

De verkoop van diervoeders moet overzichtelijk worden bijgehouden.

Toelichting

Specificatie van diervoeders hebben betrekking op veiligheidseisen: Zie ook paragraaf 6.3.2.

Indien het opmaken van een contract met de koper niet gebruikelijk is (bijvoorbeeld bij directe levering aan de veehouder) is het ook mogelijk om de specificaties op de factuur te bevestigen.

7.1.7 Etikettering en aflevering

Bij aflevering moet de partij vergezeld gaan van de wettelijk verplichte productinformatie. De documentatie met betrekking tot aflevering moet duidelijk zijn.

De deelnemer moet borgen dat de etikettering en de aflevering van de diervoeders die door hem worden geleverd in overeenstemming zijn met de van toepassing zijnde wettelijke voorwaarden.

Zie GMP+ BA6 *Minimumvoorwaarden Etikettering en afleveren* voor aanvullende voorwaarden over etikettering en aflevering.

7.2 **Opslag**

7.2.1 Algemeen

Alle stappen in het proces moeten worden gepland en bewaakt om ervoor te zorgen dat het diervoeder in overeenstemming blijft met de specificaties en vastgestelde parameters voor kritische beheersingspunten. Dit moet gebaseerd zijn op een HACCP-gevarenanalyse.

Er dient een adequate registratie te worden uitgevoerd.

Alle procescontrolepunten die relevant zijn voor de veiligheid van de diervoeders die verwerkt, geïmporteerd, opgeslagen etc. worden, moeten aantoonbaar en doeltreffend beheerst worden in overeenstemming met de formele HACCP-principes.

Daarbij moet in het bijzonder aandacht worden geschonken aan de stappen die niet in detail in de volgende paragrafen worden besproken. Adequate beheersmaatregelen moeten geïmplementeerd worden.

Procedures moeten corrigerende maatregelen voorschrijven in gevallen waar kritische procesparameters overschreden worden. Deze procedures moeten gebaseerd zijn op een HACCP-gevarenanalyse.

Er moeten voldoende en geschikte controles (bijvoorbeeld op houdbaarheid) plaatsvinden gedurende de activiteiten zoals tijdens de ontvangst, het laden, de opslag en de bewerkingfasen.

Een gekwalificeerd persoon moet verantwoordelijk worden gesteld voor de opslagactiviteiten.

Wanneer veranderingen worden doorgevoerd in het opslagproces, moet de deelnemer de procedure doorlichten en de nodige veranderingen doorvoeren.

7.2.2 Verificatie van inkomende producten ('ingangscntrole')

Er moet een procedure zijn voor het accepteren van inkomende producten. Deze procedure moet criteria voorschrijven voor de acceptatie en vrijgave van producten, inclusief criteria voor het accepteren van transport.

De procedure dient gebaseerd te zijn op een uitgevoerde gevarenanalyse. De uitvoering van de ingangscntroles dient vastgelegd te worden. Voor de eisen t.a.v. bemonstering zie paragraaf 5.4.

De producten moeten voldoen aan de specificaties. Het controleren op naleving van de specificaties is een belangrijk punt. De deelnemer moet daarnaast controleren of het transport voldoet aan de afgesproken eisen. (Minimaal controle op: de GMP+ certificatie van de transporteur, voldoen aan voorwaarden ten aanzien van beladingsvolgorde, voorgaande ladingen en uitvoering noodzakelijke reinigingsregimes. LCI rapportages van alle ontvangen zee-, kustvaart-, binnenvaart- en spoortransporten dienen beschikbaar of opvraagbaar te zijn.

Bij twijfel moeten de specificaties worden geverifieerd door middel van analyses. De frequentie daarvan kan verschillen tussen de verschillende parameters. Verder moeten partijen van 'nieuwe' leveranciers met een hogere intensiteit gecontroleerd worden.

De producten mogen niet geaccepteerd worden als deze niet voldoen aan de inkoopspecificaties, tenzij een behandeling wordt toegepast om ervoor te zorgen dat de partij toch voldoet aan de specificaties.

Toelichting:

Inspectiepunten kunnen zijn:

- a De kleur;*
- b De fysieke vorm;*
- c De geur;*
- d Besmetting door insecten, vervuiling en productvreemde bijmengingen die niet in de diervoeders thuishoren;*
- e Vocht/Schimmel;*
- f Abnormale schade;*
- g Overeenstemming met de specificatie;*
- h Is transportmiddel schoon en in orde? Voldoet transport aan de afspraken en voorwaarden (voorgaande ladingen, reiniging)?*

Een collecteur heeft vaak te maken met veel leveranciers (telers). Om elke aanvoer van elke teler te controleren (100%), is een hele klus, en is mogelijk ook niet nodig. De voorwaarden vereisen dat de ingangscntrole gebaseerd dient te zijn op risico's. Een gevarenanalyse kan informatie opleveren waarmee de intensiteit en de omvang van de controles zouden kunnen worden vastgesteld.

7.2.3 Op- en overslag

De deelnemer moet alle op- en overslag van zowel zakgoed als bulk beheersen. Dit geldt voor de op- en overslag op zowel eigen als ingehuurde locaties.

Maatregelen voor de beheersing van de opslag moeten adequaat zijn.

Diervoeders moeten op een zodanige wijze (intern) getransporteerd en opgeslagen worden dat ze gemakkelijk identificeerbaar zijn en blijven. Dit ter voorkoming van verwarring, kruisbesmetting en achteruitgang van de kwaliteit.

Alle producten die door de deelnemer in dezelfde gebouwen worden opgeslagen maar niet bedoeld zijn voor gebruik als diervoeder, moeten duidelijk afgescheiden worden gehouden van de diervoeders en als zodanig geïdentificeerd worden tijdens alle fasen van productie, verpakking, opslag, verzending en levering, tenzij bij de geveanalyse specifiek vastgesteld wordt dat niet-gescheiden opslag geen risico voor het diervoeder met zich meebrengt.

Waar dit van toepassing is moeten temperaturen zo laag mogelijk worden gehouden en zo min mogelijk schommeling vertonen ter voorkoming van condensatie en bederf. De aanwezigheid van (opslag) schimmel kan worden herkend door kleurafwijkingen en een muffe lucht. De deelnemer moet de partij controleren op afwezigheid van opslagschimmels (bijvoorbeeld door middel van zintuiglijke waarneming).

De deelnemer mag alleen voorraadbeschermingsmiddelen gebruiken:

- a die goedgekeurd zijn door de bevoegde autoriteiten; en
- b die in overeenstemming zijn met de gebruiksaanwijzing; en
- c als deze door gekwalificeerde personen worden toegepast.

De deelnemer moet documenteren welk middel gebruikt wordt, wanneer dit gebruikt werd en voor welke diervoeders. Vervolgens is het van belang dat de voorgeschreven wachttijden in acht gehouden worden.

Indien voor opslag silo's of tanks worden gebruikt, dient de deelnemer een registratie bij te houden van silo/tankleegmelding (minimaal 1x per 3 maanden). Indien dit in praktijk niet haalbaar is, kan een bedrijf in bepaalde situaties een lagere frequentie van siloleegmelding aanhouden. De reden hiervoor dient gemotiveerd te worden. Het bedrijf dient zich te realiseren dat een eventuele recall groter van omvang zal zijn, aangezien de tijdsduur tussen twee siloleegmeldingen groter is.

Opslag kan verder ook worden uitbesteed aan een bedrijf dat ook voor GMP+ gecertificeerd is, of dat een ander certificaat heeft dat binnen de GMP+ FSA module geaccepteerd is. In sommige specifieke situaties kan opslag ook worden uitbesteed aan een niet-gecertificeerd bedrijf. Zie GMP+ *BA10 Minimumvoorwaarden inkoop* voor opslagcertificaten die geaccepteerd zijn en voor meer details.

Toelichting:

Vorraadbeschermingsmiddelen zijn bijvoorbeeld zuren/conserveringsmiddelen en ongediertebestrijdingsmiddelen. Het doel van voorraadbeschermingsmiddelen is om het diervoeder te beschermen tijdens de opslag, zodat de opslag geen negatieve gevolgen kan hebben voor het diervoeder.

Bederf wordt beïnvloed door de duur, temperatuur en het relatieve vochtgehalte tijdens de opslag. Voor diervoeders die in te vochtige en/of te warme condities worden opgeslagen bestaat het risico op bederf door microben, schimmelgroei en ontstaan van mycotoxinen. De juiste condities moeten worden beheerst.

Als de deelnemer ook ander producten (niet-diervoerders of producten met een niet-diervoeder bestemming) opslaat, geldt in principe de eis van gescheiden opslag, tenzij uit een gevarenanalyse blijkt dat 'gezamenlijke' opslag de veiligheid van het diervoeder niet nadelig kan beïnvloeden. Niet-gescheiden opslag kan bijvoorbeeld niet nodig zijn als levensmiddelen in dezelfde ruimte worden opgeslagen.

7.2.4 Reinigen/zeven/filteren

De aanwezigheid van productvreemde stoffen zoals glas, hout, aarde en verpakkingsmateriaal in de diervoeders, moet zoveel mogelijk beperkt worden. In voorkomende gevallen moet een diervoeder gereinigd worden, zodat aan de specificaties wordt voldaan. De deelnemer moet hiervoor adequate reinigingsmethoden gebruiken.

De reinigingsapparatuur en het reinigen zelf moet gecontroleerd worden.

Wanneer afgescheiden materiaal (materiaal dat afgescheiden wordt van de primaire productiestroom door middel van zeven, filters en sorteerdere) herverwerkt wordt of verzameld wordt voor toevoeging aan diervoeder, dient in de gevarenanalyse de potentiële risico's in ogenschouw te worden genomen die voort kunnen vloeien uit dergelijke praktijken. Het procesdiagram moet inzicht geven in de mogelijke herverwerking (interne retouren). Materiaal dat als afval wordt bestempeld, dient op een correcte wijze te worden afgevoerd.

Toelichting:

Partijen kunnen gereinigd worden als de aard van de verontreiniging dit toelaat. Partijen kunnen worden gezeefd of gefilterd om productvreemde stoffen te verwijderen. De juiste werking van de zeef is belangrijk, evenals een goed onderhoudsplan van de zeef.

Controleer bijv. of de zeef schoon is. Indien dit niet het geval is, dan moet de zeef voor het opstarten van het zeefproces worden gereinigd. Denk ook aan een steekproefsgewijze visuele inspectie van de gezeefde partijen om te controleren op de afwezigheid van productvreemde stoffen.

7.2.5 Drogen en ventileren

De juiste methoden voor drogen en ventileren moeten worden ingezet voor het drogen van de diervoeders c.q. het beheersen van het vochtgehalte en de temperatuur van de diervoeders.

In principe zijn alleen de brandstoffen acceptabel die gespecificeerd zijn in Annex 1, deel A. Alle andere brandstoffen zijn niet toegestaan, tenzij door middel van een gevarenanalyse kan worden aangetoond dat er geen risico bestaat voor de veiligheid van de diervoeders. Daarnaast zijn de brandstoffen die in Annex 1, deel B zijn gespecificeerd, in geen enkel geval toegestaan.

Er zijn uiteraard ook andere methoden om bederf tegen te gaan. Indien de deelnemer deze toepast moet hij zorgen dat deze resulteren in een adequate conservering.

Toelichting:

Voor sommige diervoeders (zoals granen en stro) is het vochtgehalte van belang. Vocht (in combinatie met een hoge temperatuur) kan snel leiden tot aangroei van ongewenste (micro)biologische organismen, biologisch bederf en oververhitting (broei).

Een laag vochtgehalte en een lage temperatuur voorkomen veelal bederf. Het vochtgehalte kan worden teruggebracht door middel van drogen, ventileren of een combinatie hiervan.

Drogen

Het drogen van graan dient bij voorkeur indirect plaats te vinden. Afhankelijk van het product is eventueel ook directe droging mogelijk. In dat geval is de kwaliteit van de brandstoffen en het onderhoud van de branders van groot belang. De mogelijke gevaren van besmetting met ongewenste stoffen, zoals dioxine en PAKs vanuit de brandstof, moeten geborgd worden. De risico's van de brandstof dienen in kaart te worden gebracht m.b.v. een HACCP analyse. Er moeten beheersmaatregelen worden gespecificeerd waar ook regelmatig op wordt gecontroleerd.

Diervoeders kunnen ook al elders gedroogd zijn. In dit geval dient de deelnemer van zijn leverancier informatie te ontvangen over de droogmethode. Op basis van deze informatie en aanvullende (visuele) controle of analyse dient de deelnemer te beoordelen of de diervoeders op geschikte wijze ~~en voldoende~~ gedroogd zijn.

Ventileren

In aanvulling op droging (met gebruik van hete lucht) kan ook worden gekozen voor geforceerde ventilatie (met koude lucht).

Controle

Het vochtgehalte wordt door de deelnemer gecontroleerd na droging of ventilatie. Deze controle van het vochtgehalte moet aantonen of de gekozen droogmethode ~~voldoende~~ effectief was om het vochtgehalte naar beneden te brengen. Het droogproces mag slechts stopgezet worden als het vochtgehalte tot onder het gewenste percentage is gezakt.

Een goede werking van drogers of ventilatoren wordt geborgd door correcte implementatie van het onderhoudsplan.

Meer informatie over droogprocessen is te vinden op de homepage van de Portal van GMP+ International, onder Kennis/Bibliotheek – droogprocessen).

7.2.6 Overige activiteiten

Ook eventuele andere activiteiten, die voor, tijdens of na de opslag worden uitgevoerd, moeten worden beheerst op basis van de HACCP-principes. De deelnemer

moet eventuele risico's specificeren en beheersen, en hierop controle uit te oefenen (monitoring).

De relevante gegevens moeten vastgelegd worden.

Toelichting:

Zie voor een omschrijving van overige activiteiten paragraaf 1.3.

7.2.7 Afwijkende diervoeders

Toelichting:

N.B. Deze paragraaf is gelijk aan 7.1.5.

De deelnemer moet een procedure opstellen die regelt hoe moet worden omgegaan met diervoeders die niet voldoen aan de specificaties.

Deze procedure moet de volgende elementen omvatten:

- a Identificatie van de betreffende batches / partijen.
- b Documentatie voor het beheren en bijhouden van afwijkende producten.
- c Beoordeling van de oorzaak van de afwijking.
- d Afscheiding van de betreffende batches / partijen.
- e Communicatie met de betrokken partijen.
- f Preventieve of corrigerende maatregelen ter voorkoming van herhaling van de afwijking.

De verantwoordelijkheid voor het inspecteren en verwijderen van afwijkende diervoeders moet worden gedefinieerd. Alle voorkomende gevallen van afwijking moeten worden gedocumenteerd, evenals de beslissingen die genomen worden met betrekking tot te ondernemen acties. Deze moeten worden genomen door hiertoe bevoegd personeel.

Afwijkende diervoeders moeten op een van de volgende wijzen worden behandeld:

- a Afvoeren als afval of voor gebruik als biomassa.
- b Bewerken zodat het geschikt is als diervoeder.
- c Met concessies accepteren (indien schriftelijk overeengekomen met de klant).
- d Als andere kwaliteit verkopen (indien het product voldoet aan de specificaties van een andere kwaliteit).

De eisen voor het bewerken van diervoeders die niet voldoen zodat het alsnog geschikt is als diervoeder moeten worden gedocumenteerd. Alle afwijkende diervoeders moeten na het uitvoeren van de bewerking opnieuw worden beoordeeld om te borgen dat de betrokken partij nu wel aan de gespecificeerde eisen voldoet.

De goedkeuring en het opnieuw bewerken (bijvoorbeeld met betrekking tot afgekeurde kwaliteit of klantretouren) moet worden beschouwd binnen het kader van het HACCP-plan.

Van klantretouren dient de kwaliteit (specificaties) bekend te zijn. De deelnemer moet informatie hebben waaruit blijkt of al dan niet vermenging of kruiscontaminatie op het externe bedrijf heeft plaatsgevonden. Voor het terughalen van externe retourstromen dient een procedure te zijn vastgelegd. De diervoeders die niet

goedgekeurd kunnen worden, moeten als afval worden beschouwd en aantoonbaar op de juiste wijze worden afgevoerd.

Diervoeders die niet geheel voldoen aan de specificaties van de klant kunnen alleen aan de klant worden geleverd indien de klant schriftelijk op de hoogte is gesteld van het probleem en schriftelijk aan de deelnemer bevestigd heeft dat deze levering geaccepteerd wordt.

7.2.8 Opslag als dienst voor derden

Toelichting

Een dienstverlener is geen eigenaar van de diervoeders. Bepaalde voorwaarden uit deze standaard dienen in dat geval anders geïnterpreteerd te worden, of kunnen zelfs geheel vervallen. De verantwoordelijkheid van de dienstverlener beperkt zich immers tot het correct uitvoeren van de dienst Op- en overslag. Hij dient hiervoor te voldoen aan de relevante GMP+ voorwaarden.

De verantwoordelijkheid dat de diervoeders voldoen aan andere GMP+ voorwaarden (zoals productnormen, en inkoop) ligt bij de opdrachtgever/eigenaar.

Uitgangspunt is dat te allen tijde de verantwoordelijkheden duidelijk, aantoonbaar en verifieerbaar moeten zijn. De deelnemer als dienstverlener heeft in het kader van het toepassen van deze standaard een bijzondere verplichting om zijn opdrachtgever duidelijk te maken waarvoor hij garant staat. Bij twijfel dient hij actie richting zijn opdrachtgever te ondernemen om helderheid te verschaffen of te verkrijgen over verantwoordelijkheden.

De deelnemer dient aan alle relevante eisen betreffende op- en overslag uit deze standaard te voldoen

De deelnemer dient verder te voldoen aan de aanvullende eisen zoals afgesproken met de opdrachtgever (mits deze niet in strijd zijn met de voorwaarden zoals genoemd in deze standaard). In ieder geval moet de deelnemer overeenkomen met de opdrachtgever dat voldoende informatie is verstrekt met betrekking tot de aard van het product en m.b.t. de specifieke producteigenschappen, om gepaste opslag te waarborgen.

Toelichting

~~Voldoende~~ Informatie: Denk ook aan informatie met betrekking tot traceerbaarheid en identificatie. Onder gepaste opslag valt ook het vermijden van besmetting en van afname in kwaliteit.

Voor op- en overslag als dienstverlening zijn de volgende voorwaarden niet of slechts zeer beperkt van toepassing ofwel dienen met een andere focus te worden toegepast, nl. toegespitst op verschillende verantwoordelijkheden die de dienstverlener en de opdrachtgever/eigenaar m.b.t. de diervoeders hebben en zijn overeengekomen (zie hierboven):

- a. de GMP+ bijlagen (Hoofdstuk 2 en de diverse paragrafen waarin naar deze GMP+ bijlagen wordt verwezen).
- b. Traceerbaarheid: Onder traceerbaarheid dient vooral interne traceerbaarheid te worden verstaan. Hiervoor dient een systeem te worden ingericht waarin alle relevante interne productverplaatsingen adequaat worden vastgelegd (paragraaf 5.4).

- c. Bij onvolkomenheden aan de diervoeders wordt dit gemeld aan de opdrachtgever (paragraaf 5.5/7.2.7). Als wetgeving dit vereist, dient een onvolkomenheid ook aan de bevoegde autoriteit gemeld te worden. De voorwaarden voor recall en recallsimulatie gelden in het geval men eigenaar van het product is.
- d. Als de deelnemer diervoeders opslaat voor derden, moet hij een zodanige specificatie van de diervoeders ontvangen van zijn opdrachtgever, dat hij in staat is om een correcte gevarenanalyse uit te voeren en adequate beheersmaatregelen t.b.v. de opslag te nemen (paragraaf 6.3).
- e. De monitoring is gericht op het vaststellen dat de genomen beheersmaatregelen voor de op- en overslag goed functioneren (paragraaf 6.7). De normen die men hiervoor aanhoudt (paragraaf 6.6) kunnen andere zijn dan in GMP+ BA1 *Specifieke voederveiligheidsnormen* worden genoemd.
- f. Opdrachtgevers behoeven niet te worden beoordeeld (paragraaf 7.1.3). Voor de leveranciers van een op- en overslagbedrijf kan bijvoorbeeld gedacht worden aan laboratoria of aan leveranciers van schoonmaakmiddelen. Opdrachtgevers (klanten) zijn geen leveranciers.
- g. Bij twijfel over producten die aangeboden worden door opdrachtgevers, vindt overleg met hen plaats (paragraaf 7.1.4)
- h. Gegevens over productie en over droging behoeven niet voorhanden te zijn. Dit is de verantwoordelijkheid van de opdrachtgever (paragraaf 7.2.5).
- i. Indien silo's of reservoirs worden gebruikt voor opslag, dan moet de deelnemer een register bijhouden van de leegverslagen van de silo of het reservoir (ten minste 1x per 3 maanden). (Indien dit in de praktijk niet haalbaar is, dan mag een bedrijf in bepaalde gevallen een lagere frequentie van een leegverslag van een silo. De redenen hiervoor moeten worden opgegeven. Het bedrijf moet zich realiseren dat een eventuele recall groter zal zijn, omdat de periode tussen twee silo leegrapportages langer zal zijn).

Deze opsomming is niet geheel uitputtend. Mogelijk zijn er ook nog andere voorwaarden, die in het kader van de opslag als dienstverlening anders toegepast moeten worden dan normaliter in het geval van opslag als eigendom het geval is.

7.3 Transport

7.3.1 Algemeen

Alle transport van diervoeder (over zee, per binnenvaart, via wegtransport, per spoor, in containers of met een ander transportsysteem), ongeacht of dit in eigen beheer door de deelnemer wordt uitgevoerd of uitbesteed wordt, moet op de juiste wijze en adequaat beheerst worden specifiek met betrekking tot hygiëne en potentiële besmetting. Ladingen die samen worden getransporteerd met grondstoffen en diervoeders mogen de veiligheid van de grondstoffen en diervoeders niet benadelen.

De deelnemer kan verantwoordelijk zijn voor het transport van diervoeders naar kopers die werken in overeenstemming met een bepaald borgingsprogramma (anders dan GMP+).

De deelnemer moet er in dat geval voor zorgen er in aanvulling op het voldoen aan de relevante transportvoorwaarden uit deze standaard, ook aan de specifieke eisen en voorwaarden van dat programma voldaan wordt.

Indien de deelnemer verantwoordelijk is voor het transport, dan moet hij de vervoerder van voldoende informatie voorzien met betrekking tot de aard van het

product en de specifieke producteigenschappen, inclusief z'n (chemische) samenstelling, om de vervoerder in staat te stellen een juiste reinigingsregime op te stellen.

Als een derde dit transport namens de deelnemer uitvoert dient de deelnemer hierover aantoonbaar afspraken te maken.

Toelichting

Voor transport van diervoeders in het algemeen geldt dat de ladingsruimten vóór het laden geheel leeg, schoon, droog en vrij van resten en geuren van voorgaande ladingen zijn ter voorkoming van besmetting van de lading en versleping.

Dit houdt in:

- a Vrij van mogelijke 'agri-bulk onvriendelijke elementen', bijvoorbeeld resten van voorgaande ladingen en/of reinigingsactiviteiten.*
- b Vrij van ongedierte in de breedste zin van het woord (insecten, zoogdieren, dood of levend).*

Zie verder voor de voorwaarden voor het transport via binnenvaart, zee of rail paragraaf 7.3.4. Feitelijk betekenen deze voorwaarden voor een deelnemer, die verantwoordelijk is voor deze vormen van transport, dat hij aanvullend een andere standaard moet toepassen

Als de deelnemer niet verantwoordelijk is voor het vervoer van zijn diervoeders, zijn toch de relevante voorwaarden in paragraaf 7.3.5 van toepassing.

7.3.2 Eigen wegtransport

Eigen wegtransport van diervoederingsrediënten moet voldoen aan de voorwaarden, zoals vermeld in GMP+ B4 Transport, en als zodanig gecertificeerd zijn.

7.3.3 Wegtransport uitgevoerd door een dienstverlener

Wegtransport naar een GMP+-gecertificeerd bedrijf moet worden uitgevoerd door een transporteur met een GMP+ ~~B4.1~~ of B4 certificaat, of een transporteur met een certificaat dat als equivalent is goedgekeurd. Zie hiervoor GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop*.

Daarnaast is het ook mogelijk om niet-gecertificeerde transporteurs in te schakelen. In dit geval moet de deelnemer de voorwaarden toepassen uit GMP+ BA10 *Minimumvoorwaarden inkoop*, Annex 9.

Transport van verpakte grondstoffen of diervoederingsrediënten

Als een deelnemer gebruik maakt van een externe vervoerder voor het transport van verpakte grondstoffen of diervoederingsrediënten, dan hoeft deze externe vervoerder (en / of cargadoor geen GMP+-certificering of gelijksoortige certificering te hebben. De risicobeoordelingen moeten alle eventuele gevaren in oogenschouw nemen en borgen dat beheersmaatregelen alle risico's op besmetting voorkomen. Transport van verpakte grondstoffen of diervoederingsrediënten moet plaats vinden in een schoon en droog laadcompartiment.

Verzegelde laadeenheden

Onder bepaalde omstandigheden worden verzegelde laadeenheden beschouwd als verpakte producten en daarom kan een niet-gecertificeerde externe transporteur worden gebruikt. Dit is toegestaan wanneer de niet-gecertificeerde transporteur geen invloed heeft op de vervoerde grondstoffen of diervoederingsrediënten. De transporteur plaatst deze verzegelde laadeenheid op een chassis en brengt deze naar de klant. Daarnaast houden de bovenstaande voorschriften in dat:

- Beheer van de reiniging en inspectie van de laadeenheid is de verantwoordelijkheid van de deelnemer.
- De laadeenheid moet gesloten en verzegeld zijn onder de verantwoordelijkheid van de deelnemer, direct na het inladen. De verzegeling mag alleen bij de klant worden verbroken.
- De transporteur mag geen eigen laad / losapparatuur gebruiken (leidingen, slangen etc), tenzij de deelnemer dit met de klant is overeengekomen.

7.3.4 Transport via de binnenvaart, over zee en per trein

Binnenvaarttransport: Indien de bevrachting van het binnenvaarttransport plaatsvindt onder de verantwoordelijkheid van de deelnemer, moet hij hiervoor op basis van GMP+ ~~B4.2/~~ B4 gecertificeerd zijn. Als een derde de bevrachting voor zijn rekening neemt, dient deze hiervoor GMP+ ~~B4.2/~~ B4 gecertificeerd te zijn.

Voor onderstaande activiteiten is certificatie voor GMP+ ~~B4.2/~~ B4 niet vereist, maar de deelnemer moet aantoonbaar voldoen aan de overeenkomstige paragrafen uit GMP+ ~~B4.2/~~ B4. De deelnemer moet deze activiteiten borgen in zijn voedselveiligheidssysteem.

Opdrachtverstrekking tot bevrachting:	Aantoonbaar voldoen aan ~~GMP+ B4.2~~ paragraaf 7.12.1 of GMP+ B4 paragraaf 7.2.1 en 7.2.2 en activiteit borgen in het feed safety management system.
Acceptatie van het schip voor belading:	Aantoonbaar voldoen aan ~~GMP+ B4.2~~ paragraaf 7.12.1 of GMP+ B4 paragraaf 7.2.1 en 7.2.2 en activiteit borgen in het feed safety management system.
Opdrachtverstrekking tot LCI:	Aantoonbaar voldoen aan ~~GMP+ B4.2~~ paragrafen 7.12.4 tot 7.12.6 of GMP+ B4 paragrafen 7.2.3 tot 7.2.5 en activiteit borgen in het feed safety management system.

Het ruim (= het daadwerkelijke transportmiddel bij een binnenvaartschip) moet altijd gecertificeerd zijn voor GMP+ B4.3.

Zeevaarttransport en transport per spoor Transport over zee en per spoor moet plaatsvinden in overeenstemming met de voorwaarden van respectievelijk GMP+ B4.4/ B4 Transport (*Wegtransport, treintransport en bevrachting*) Bevrachting Zee-transport, en GMP+ B4.5/ B4, Bevrachting railtransport. De opdrachtgever voor zeetransport of transport per spoor moet daarvoor gecertificeerd zijn.

In het geval van transport via de binnenvaart, zeetransport en vervoer per spoor moet een inspectie plaatsvinden om te controleren of de laadcompartimenten schoon zijn (LCI = Loading Compartment Inspection, laadruimte-inspectie) voordat begonnen kan worden met laden. Het ladingsproces moet ook beheerst en gecontroleerd worden om de voederveiligheid te kunnen borgen.

Als de deelnemer zelf optreedt als de bevrachtingspartij mag hij niet zelf de LCI uitvoeren.

De inspectie kan worden uitgevoerd door een inspecterend orgaan op EN 17020 niveau dat gespecialiseerd is in en geaccrediteerd is voor voeder/granen of vloeibare agri-bulk en internationaal opereert op basis van een gecertificeerd kwaliteitssysteem zoals ISO 9001 of gelijkwaardig.

Als de deelnemer niet als bevrachter optreedt, mag hij zelf de inspectie uitvoeren. Dit dient dan te gebeuren door een ladingsinspecteur van het bedrijf. Een 'ladingsinspecteur' is een functie die in het kwaliteitssysteem wordt vermeld. Deze rol moet worden uitgevoerd door een werknemer die op basis van training en ervaring over de kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor het inspecteren van een laadcompartiment op geschiktheid voor het laden en vervoeren van diervoederingredienten.

In het geval van transport van door middel van GMP+ geborgde diervoederingredienten en niet door GMP+ geborgde diervoederingredienten moet er een strikte, fysieke afscheiding tussen deze twee partijen diervoederingredienten bestaan.

7.3.5 Transport waarvoor derden verantwoordelijk zijn

Wanneer een derde partij verantwoordelijk is voor het wegtransport, moet de deelnemer redelijke voorzorgsmaatregelen nemen om potentiële gevaren te voorkomen.

Wanneer diervoeders in een voertuig geladen moeten worden dat door een derde is geregeld, moet de deelnemer controleren dat het aangeboden transportmiddel geschikt is voor het te transporteren diervoeder en gereinigd.

Als de deelnemer door een klant worden geïnstrueerd een partij te laden in een transportmiddel dat door de deelnemer niet als geschikt wordt geacht, moet de deelnemer de koper op de hoogte stellen van de zorgpunten en schriftelijke bevestiging van de verdere instructies van de klant krijgen alvorens te laden. Kopieën van de betreffende correspondentie moeten bewaard worden.

Toelichting

Een gevarenanalyse kan informatie verschaffen waarmee de intensiteit en de omvang van de controles kan worden vastgesteld.

Indien er gebruik wordt gemaakt van een laadinstallatie waarbij fysiek geen persoon aanwezig is om het laadcompartiment te inspecteren voor transport, mag de deelnemer volstaan met een schriftelijke bevestiging van de klant dat ook zonder visuele inspectie geladen mag worden.

8 VERIFICATIE EN VERBETERING

8.1 Klachten

De deelnemer moet zijn procedure voor het omgaan met klachten documenteren. Deze procedure moet in elk geval de registratie van de relevante aspecten van de klacht beschrijven en de maatregelen die in het kader van de klacht genomen zijn.

Een procedure voor het registreren en verwerken van klachten moet minimaal bestaan uit:

- a. het registreren van de klacht;
- b. het onderzoeken van de oorzaak van de klacht;
- c. registratie van de maatregelen die als gevolg van de klacht genomen zijn;
- d. registratie van communicatie met de betreffende klanten.

8.2 Interne audit

De deelnemer moet een procedure hebben voor een interne audit.

Deze procedure houdt in dat de deelnemer een programma van geplande audits opstelt en uitvoert om te controleren of het voedselveiligheidssysteem naar behoren functioneert en of dit ook effectief is. Bij deze interne audit moet in elk geval het volgende beoordeeld worden:

- a. Naleving van de eisen en voorwaarden van deze standaard.
- b. Naleving van de eisen en voorwaarden van het HACCP-plan van de deelnemer.
- c. Naleving van de procedures van de deelnemer.
- d. Naleving van de wettelijke bepalingen met betrekking tot de veiligheid en kwaliteit van diervoeders;

Het programma moet borgen dat alle relevante activiteiten ten minste eenmaal per jaar (= elke 12 maanden) aan een audit onderworpen worden.

Alle personeelsleden die de interne audit uitvoeren, moeten hiertoe bekwaam zijn door opleiding of training (intern of extern), of ervaring.

De resultaten van de interne audit moeten formeel gerapporteerd worden aan personen met verantwoordelijkheid voor het gebied dat onder de audit valt. Daarbij moeten alle aspecten gedocumenteerd worden waar de bedrijfsvoering of werkzaamheden niet in overeenstemming zijn met de operationele voorwaarden. Dergelijke afwijkingen moeten worden gecorrigeerd. De auditrapporten moet afgetekend worden door een hiertoe bevoegde persoon als de afwijkingen zijn opgelost.

Toelichting

Bij het uitvoeren van een interne audit kan de checklijst gebruikt worden die beschikbaar is op de website van GMP+ International (www.gmpplus.org).

Ook voor de rapportage van de interne audit geldt dat deze digitaal mag worden beheerd.

8.3 Beoordeling van het managementsysteem en verbeteringen

De deelnemer moet ten minste eenmaal per jaar geschikte gegevens vaststellen, verzamelen en analyseren om

- a. aan te tonen dat het voedselveiligheidssysteem geschikt en effectief is; en
- b. te beoordelen of verbetering in de effectiviteit van het voedselveiligheidssysteem mogelijk is.

Hiertoe moet een procedure worden opgesteld.

Verificatie van (elementen van) het HACCP plan maakt onderdeel uit van deze beoordeling.

Het resultaat van de analyse vormt mede de input voor de directiebeoordeling (zie paragraaf 4.1)

De input voor een dergelijke beoordeling omvat in elk geval:

- a. de verificatie van het basisvoorwaardenprogramma;
- b. de resultaten van het monitoringsplan en analyse van producten;
- c. de verificatie van de gevarenanalyse;
- d. evaluatie van het kennisniveau van personeel;
- e. de resultaten van de leveranciersbeoordeling;
- f. de analyses van klachten (van klanten);
- g. de implementatie van wet- en regelgeving;
- h. de resultaten van de externe/interne audits;
- i. Veranderingen die een invloed hebben op het voedselveiligheidssysteem.

De beoordeling bevat in elk geval informatie over:

- a. in hoeverre het voedselveiligheidssysteem kan worden aangepast;
- b. de mogelijkheden voor en kansen op verbetering van het voedselveiligheidssysteem.

Ook dient de deelnemer die opereert als dienstverlener bij de interne audit te verifiëren of aan de (eventuele) aanvullende eisen van de opdrachtgever wordt voldaan.

Toelichting

Meer informatie over verificatie van het HACCP-plan is te vinden in de HACCP Handleiding.

Annex 1: brandstoffen

Deel A: Toegestane brandstoffen

Toegestaan zijn:

1. **Brandstoffen in gasvorm:**
  - Aardgas (NG of CNG - "(Compressed) Natural Gas")
2. **Aardgas in vloeibare vorm ("LNG - Liquid Natural Gas"):**
  - Biogas ("Land Fill Gas")
  - Vloeibaar petroleumgas (LPG of raffinaderijgas)
3. **Brandstoffen in vloeibare vorm:**
  - Benzine
  - Lichte brandstofolie
  - Dieselolie
  - Zware brandstofolie indien in overeenstemming met de wettelijke normen (deze zijn niet uniform binnen Europa).
4. **Fossiele brandstoffen in vaste vorm:**
  - Thermische kool
  - Metallurgische kool
  - Antraciet
  - Steenkoolproducten voor huishoudelijk gebruik, waaronder briketten.
5. **Biologische brandstoffen:**
  - Niet-fossiele producten van dierlijke of plantaardige oorsprong, zoals stro, (schone) houtsnippers, kokosnootdoppen en cacao-doppen, bagasse. In sommige gebieden (waaronder Brazilië) wordt 'brandstofhout' op grote schaal verbouwd en dit wordt gebruikt in de landbouw. Deze soorten brandstof kunnen worden beschouwd als plantaardig / vezels / hout met betrekking tot de structuur en samenstelling. Als deze brandstoffen schoon en droog zijn, is het risico relatief laag.
  - Plantaardige en dierlijke vetten

Deel B: Niet toegestane brandstoffen

Zie GMP+ BA3 *Minimumvoorwaarden Negatieve Lijst, hoofdstuk 5 voor verboden brandstoffen.*

GMP+ International

Braillelaan 9
2289 CL Rijswijk
The Netherlands

t. +31 (0)70 – 307 41 20 (Office)
+31 (0)70 – 307 41 44 (Help Desk)
e. info@gmpplus.org

Disclaimer:

Deze publicatie is vastgesteld om belangstellenden te informeren over GMP+ normen. De publicatie wordt regelmatig geactualiseerd. GMP+ International B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele onvolkomenheden in deze publicatie.

© GMP+ International B.V.

Alle rechten voorbehouden. De informatie uit deze publicatie mag worden geraadpleegd op het scherm, gedownload en geprint, mits dit gebeurt voor eigen, niet-commercieel gebruik. Voor ieder ander gewenst gebruik dient vooraf schriftelijke toestemming van GMP+ International B.V. te worden verkregen.